Anul XXV Maiu—Iunie 1935 Nr. 5—6

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ

Director: Prof. NICOLAE COLAN

O PROBLEMĂ DUHOVNICEASCĂ DE MARE ACTUALITATE ŞI IMPORTANŢĂ

de UN PROTOPOP BĂTRÂN

Precum sunt preoţii chemaţi an de an să activeze pe diferite terenuri ale vieţii, tot aşa se simte trebuinţa să fie chemaţi şi îndemnaţi a-şi împlini mai ales obligaţiile ce le au ca liturghisitori şi slujitori ai sfintelor altare.

Dela fiecare preot se cere să aibă un grad mai înalt de moralitate decât ceilalţi oameni. De aceea el trebuie să tindă în viaţa lui spre tot mai multă perfecţionare, făcând totul ca să se ridice şi să se menţină pe un pedestal de sfinţenie. Această moralitate superioară — sfinţenia vieţii sale — este necesară atât pentru a-şi mântui propriul său suflet, cât şi pentru a putea săvârşi cu vrednicie şi cu sfinţenie lucrările cele sfinte; şi e necesară şi pentru aceea, că având o astfel de moralitate şi o pronunţată dragoste către rugăciune, va putea influinţa şi asupra credincioşilor, atrăgându-i la cercetarea sfintei biserici şi împrietinindu-i şi pe ei cu rugăciunea, întărindu-le evlavia şi ridicându-le moralul. Fără a avea această autoritate a unei moralităţi superioare şi a unei vieţi evlavioase, atât lucrările sfinte cât şi celelalte activităţi ale preotului vor trece fără a influinţa. E incontestabil că viaţa preotului în tot locul şi în toată vremea trebuie deci să radieze tăria credinţei şi a sfinţeniei sale şi a dragostei către rugăciune. La o astfel de viaţă cu darul cel de sus poate ajunge preotul, care se îndeletniceşte a face rugăciuni în fiecare zi pentru sine, în afară de cele din serviciile divine pe cari le săvârşeşte în biserică, iar pentru

cele din biserică şi mai ales pentru săvârşirea sfintei liturghii, totdeauna se va pregăti, împlinind „pravila", adecă rugăciunile rânduite.

Cartea de rugăciuni pentru preot este Ciaslovul cu rânduielile cuprinse într'ânsul: Vecernie, Utrenie, Ciasurile, Pavecerniţele, Polunoşniţele, rugăciunile Cuminecării, rugăciunile spre somn şi rugăciunile de dimineaţa. Altă carte de rugăciuni este Acatistierul cu Acatistele, Paraclisele, canoanele diferitelor sărbători şi sfinţi. Ciaslovul cel mare, fireşte e mai bogat şi cuprinde toate canoanele şi acatistele de cari va fi vorba mai jos.

Cari sunt rugăciunile, prin cari preotul are să se pregătească pentru slujirea sfintei liturghii, găsim îndrumări precise în următoarele locuri:

1. In Liturghierele dela Bucureşti. Citez aici Liturghierul din 1895. La pagina 396: Povăţuire cum are preotul a se găti spre lucrarea celor sfinte etc. Enumerându-se alte pregătiri, la pagina 405 găsim: „Preotul este dator să săvârşească seara Vesperina (sau s'o asculte), seara să citească Pavecerniţa şi rugăciunea spre somn, canoanele cele obişnuite luişi, precum Acatistul Stăpânei noastre Născătoare de Dumnezeu, sau a Domnului nostru Isus Hristos, sau al altor sfinţi ai săptămânii şi al Ingerului păzitor şi Polunoşniţa. Dimineaţa, sfârşind Utrenia, să citească rânduiala Ciasurilor 1, 3, 6, 9. Dacă preotul, pravila bisericii ce s'a zis mai sus, din bună voie, din lene, sau din nepurtarea de grije, o va lăsa cu totul, sau numai parte dintr'ânsa, de moarte va greşi. De va fi silit să-şi lase pravila, zăbovindu-se în lucrări sufleteşti, nu va greşi; numai după sfânta Liturghie, toate cele lăsate să se împlinească, dar rugăciunile împărtăşirii negreşit să le citească înainte de Liturghie.

La pagina 445 se află îndrumările: In fiecare zi din săptămână, cari canoane şi paraclise să le citească preotul şi cei cari voiesc a se împărtăşi cu sf. Cuminecătură.

2. In Liturgica de T. Tarnavschi, la pagina 462 citim: Preotul pentru Liturghie trebue să se prepare cu isprăvirea sau ascultarea celor şapte laude dumnezeeşti prescrise de biserică. Aşişderea să citească, sau să asculte canoanele prescrise, rugăciunile spre somn şi de dimineaţa şi rânduiala împărtăşirii.

3. In ritualul bisericii ort. rom. a lui M. Dracinschi, prelegeri ţinute elevilor dela facultatea teologică din Cernăuţi la 15 pag. citim: După Vecernie preotul merge acasă, unde citeşte Pavecerniţa cu aşa numita Pravilă, sau pregătirea pentru plinirea sfintei Liturghii.

La pagina 154: Inainte de ce are preotul să plinească sf. Liturghie, are să se pregătească în mod cuviincios pentru actul proaducerii sfintei Jertfe. Plinind Sărânda, adaugă la rânduiala aceasta încă şi Noptânda mică, cu citirea canoanelor rânduite de zi, sau aşa numita Pravilă.

In celece urmează se enumără canoanele, paraclisele şi acatistele pe care are să le citească seara în fiecare zi a săptămânii, precum şi citirile pe cari are să le facă dimineaţa.

Aceste instrucţiuni sunt întocmai cu cele din Ciaslovul mare la pagina 658.

4. In tipiconul spiritualului Gavriil Teleagă dela facultatea teologică din Cernăuţi, în partea II, la pagina 54 citim: Preotul se pregăteşte prin rugăciune pentru servirea sfintei Liturghii, citind canonul prescris de pregătire. O parte citeşte el înainte de somn, iar o parte dimineaţa. In celece urmează se precizează, ca şi în celelalte locuri citate, canoanele şi paraclisele, cari trebuesc citite.

5. In îndreptarea Legii (Pravila), retipărită după cea dela Târgovişte dela 1652, la glava 66 se zice: Care preot nu-şi va citi ciasurile şi va face Liturghie, acela are păcat, iar dacă va face Liturghie, de le va citi, este neîmpreunat păcatului. La glava 72: Care preot îşi va lăsa slujba pravilei sale, adecă Vecernia şi celelalte toate, acela să se canonească câteva zile, pentrucă grăeşte dumnezeescul David: de şapte ori în zi te lăudai, Doamne. Deci acele şapte laude dator este preotul să le zică ziua şi noaptea, întru citire şi întru slavoslovie lui Dumnezeu, care sunt acestea: Cântarea de întâiu; Polunoşniţa, a doua Utrenia cu Pervii Cias, a treia Tretii Cias, a patra Sestii Cias, a cincea Devitii Cias, a şasea Vecernia, a şaptea Pavecerniţa. Polunoşniţa este cântarea pentru învierea Mântuitorului şi a doua Lui venire. Ştiţi acum care sunt cele şapte laude şi ce închipuesc, iar vai de preotul acela, ce nu va citi acestea,

însă ale zilei şi ale nopţii, căci îl socoteşte pe dânsul Dumnezeu ca pe un mort.

6. In legătură cu problema aceasta, de a împrieteni pe preoţi cu rugăciunile şi cu împlinirea demnă a serviciilor divine din biserică, reproduc aici câteva pasagii din circulara dată, la anul 1802, de Iosif Iovanovici-Şacabent, episcopul Vârşeţului cu titlul Îndreptarea presviterilor şi a tuturor clirosului, publicată în 1931 de pr. Petru Olde şi Prot. Dr. Gh. Ciuhandu. Pravila 7: Nu numai preotul şi diaconul de rând, ci toţi preoţii, când gode sunt într'un loc, sunt datori în toate zilele la pravila bisericii, îndată după întâiul clopot a veni, dar nici unul dintr'înşii, afară de vreo boală, sau altă nevoincioasă întâmplare, dela biserică să nu rămână, iară în biserica lui Dumnezeu nici unul să nu îndrăsnească a şopti, sau să umble încoaci şi încolo, sau să nu stea cum se cuvine, ci toţi cu cucernicie să asculte celece se citesc şi cu ceice cântă să-şi împreune glasul său şi şi ei înşişi să citească şi să cânte. Rugând, binecuvântând şi mulţumind lui Dumnezeu, ca şi oamenii aceia ce văd nefăţarnica lor cucernicie, să ia zidire în credinţă şi întru frica lui Dumnezeu. Iară de ar veni vreunul din ei lenios şi târziu la biserică, sau de n'ar sta cuvios în casa lui Dumnezeu, atunci protopresviterul pre acela întâi deosebi să-l sfătuiască, după aceea întru adunarea preoţilor de faţă să-l înfrunte, iară a treia oră de nu s'ar îndrepta, să nu-l treacă cu vederea, ci pe unul ca acela consistoriei după porunca ce-i dată lui, să aibă a-l răportui, de unde acela, fără de toată privirea asupră-i, cumplit va fi pedepsit.

Pravila 8: In toate cetăţile, oraşele şi satele mari, unde mai mulţi preoţi se află, acolo după ustavul bisericii, în toate zilele dumnezeeească Liturghie să lujească şi adecă în zilele cele proaste la 8 ceasuri dimineaţa, iar la praznice la 9 ceasuri.

Pravila 9: Intru acele biserici, unde pentru proslăvirea lui Dumnezeu, pentru podoaba bisericii, la toate praznicele împărăteşti şi al Născătoarei de Dumnezeu, cât mai mulţi preoţi la vecernie, la utrenie şi la dumnezeeasca Liturghie să slujească.

Pravila 12: Fieştecare preot, măcar fie el singur în sat, dator este în toate zilele vecernia şi utrenia cu ceasurile în

biserica sa a săvârşi, — căruia dator este a-i ajuta învăţătorul din loc cu pruncii, ca să se deprindă, şi să se dea în cetire, în cântare cu ceice sunt învăţaţi. Iară Dumineca şi sărbătoarea sub pierderea cinstei preoţeşti dumnezeeasca Liturghie să nu o lase....

Nu e locul, ca să reproduc şi alte îndatoriri cuprinse în această circulară, ci trec la încheierea expunerilor de până aci.

Mi se pare că nu greşesc afirmând, că mulţi dintre preoţii noştri nu au o suficientă cunoştinţă de îndatoririle prescrise şi arătate cu privire la plinirea rugăciunilor şi sunt de părere, că preoţii noştri, în împrejurările şi condiţiunile de viaţă în cari trăiesc, cu greu vor putea zilnic săvârşi toate rugăciunile prescrise. Trebuiesc totuşi obligaţi cu toată rigoarea, să împlinească pravila prescrisă pentru săvârşirea sfintei Liturghii şi mai trebuiesc îndatoraţi a se deprinde să facă în casele lor, zilnic, anumite rugăciuni, seara şi dimineaţa.

Evident, că întreaga chestiune este de ordin spiritual şi canonic. Şi aşa nu este de căderea mea, să aleg şi să fixez nici rugăciunile, pentru cultul privat al preotului, nici serviciile divine publice, pe cari să le săvârşească preoţii, în afară de cele pe cari le fac în Dumineci şi sărbători. Cert este, că e necesar să fie îndemnaţi şi îndatoraţi, să săvârşească mai multe rugăciuni, decât câte fac în prezent. Prin dese rugăciuni se va putea ţinea într'ânşii vie conştiinţa că sunt preoţi, că ei sunt puşi în această slujbă pentru a se ruga lui Dumnezeu mai mult şi mai de multe ori decât alţi oameni; şi să nu creadă, că sunt puşi să facă rugăciuni numai pentru păstoriţii lor şi să mijlocească dela Dumnezeu mântuirea sufletelor păstoriţilor lor, iar de sufletul lor propriu ar fi de prisos, ca deosebit să se îngrijească. Indeletnicirea cu rugăciunea zilnică nu va lăsa să li se slăbească ori să li se întunece conştiinţa de preot şi de slujitori cucernici ai sfântului altar.

Măsurile ce se vor lua pentru întreaga preoţime vor trebui şi extinse asupra studenţimii teologice. Clericii nu numai că trebue să cunoască din şcoală rugăciunile şi rânduielile liturgice, ci încă până sunt în şcoală trebue deprinşi să se îndeletnicească a le împlini zilnic după cuviinţă.

UN PROTOPOP BĂTRÂN

PASTORALA MAI NOUĂ ŞI IMPORTANŢA EI ÎN CADRUL ÎNVĂŢĂMÂNTULUI TEOLOGIC[1]

de prof. Dr. D. STĂNILOAE

Pastorala este studiul teologic care are legătura cea mai directă cu acţiunea practică a preotului. Pastorala este studiul care dă îndrumări despre păstorire. Ea se ocupă cu tactica de lucru, cu metodica îndrumării sufletelor spre ţintele fixate de creştinism.

Dar precum o metodică bună fără un bun pedagog nu poate aduce roadele dorite, tot astfel nici cel mai complect şi mai amplu inventar al mijloacelor de păstorire nu foloseşte mult dacă cel chemat să-l aplice nu are anumite calităţi personale necesare unui păstor.

De aci rezultă că Pastorala se va ocupa nu numai cu regulele de păstorire în diferitele împrejurări ale vieţii credincioşilor, ci şi cu personalitatea păstorului. Adică în prima parte cu: I Păstorul, iar în a doua parte cu: II Păstorirea.

Dar evident că personalitatea de păstor nu se poate forma numai în ultimul an din şcoala teologică şi numai indicând tinărului calităţile de păstor.

Toată activitatea din şcoala şi internatul teologic, încă din primul an, trebue să conveargă spre această ţintă: formarea păstorului. Conducătorul internatului, duhovnicii, profesorii trebue să fie în clar cu calităţile ce trebue să le aibă păstorul de suflete, ca toată acţiunea lor educativ-didactică să şi-o potrivească astfel ca să desvoalte acele calităţi. Propriu zis, aproape că n'ar trebui ca acele calităţi să fie înşirate abia pe anul IV la cursul de Pastorală, ci ar trebui rememorate în fiecare an în câte o oră pe săptămână, sau la două săptămâni, şi mai ales să le aibă duhovnicii şi fiecare profesor ca îndreptar viu în tot momentul acţiunii lor.

[1] Referat citit la primul congres al profesorilor dela Academiile teologice.

Să numesc pe cele mai importante din calităţile de păstor şi să vedem cum se pot desvolta ele în tot timpul studiului teologic.

Prima calitate ce trebue să o aibă păstorul este, evident: 1. *convingerea adânc religioasă*, simţirea puternică a lui Dumnezeu în suflet, trăirea personală cu Dumnezeu. Aceasta stă în strânsă legătură cu rugăciunea şi meditaţia. Cine are o viaţă religioasă profundă, se roagă şi meditează. 2. A doua calitate însemnată ce se cere păstorului este *spiritul misionar*. Există oameni religioşi, dar prea pasivi. Cred că le ajunge o viaţă religioasă a lor proprie şi să se îndulcească ei personal de gustarea experienţelor, viziunilor, contemplaţiei de care se împărtăşesc. Aceştia n'au spirit misionar. Fără îndoială cine nu e capabil de contemplaţie, de gustare în reculegere şi retragere în sine a tainelor unei vieţi adânci religioase, nu va avea succese religioase în activitatea lui pastoral-misionară. Nu iradiază din el fluidul misterios, fascinant al unei trăiri religioase. Dar spiritul misionar e ceva în plus, care trebue să se adaoge contemplaţiei şi trăirii religioase. E dorinţa arzătoare de a face şi pe alţii părtaşi de fericirile pe cari le guşti tu. E neastâmpărul de a comunica cunoştinţele, trăirile tale religioase, permanenta conştiinţă că tu eşti pentru alţii, pentru mântuirea altora, o continuă stăruinţă de a valorifica pentru fericirea sufletească a altora tot ce ai şi câştigi tu ca bun duhovnicesc.

Cred că aceste sunt însuşirile esenţiale recerute păstorului de suflete. Râvna, prudenţa, blândeţea sau energia, se cuprind sau derivă din ele, iar virtuţile de corectitudine burgheză: omenia, trezvia, castitatea încă se înrădăcinează mai puternic în tinăr, atunci când creezi în el izvorul lor religios pozitiv, decât atunci când vreai să i le însuşeşti prin interdicţie şi poliţie de internat.

Cum trebue acum lucrat ca toată activitatea din şcoală şi internat să-i producă şi desvoalte puternic cele două forţe ale păstorului: *trăirea adâncă religioasă şi spiritul misionar?*

Voi spune întâi ceva despre felul cum ar trebui predate spre acest scop diferitele materii. Fac aceasta nu pentrucă aşi vrea să încalc domenii în cari e mai competent

fiecare profesor de specialitate, ci pentrucă mi s'a făcut invitația specială de a cuprinde pe scurt în referatul meu şi felul de predare al diferitelor materii teologice, în lumina scopului lor, care este formarea păstorului.

Pentru a trezi şi întări în tânăr trăirea religioasă, la *studiul biblic* se va da atenţiunea centrală *conţinutului* Bibliei, iar chestiunile *despre* Biblie (cele introductive) vor fi tratate nu în amănunte, ci extrăgându-se ce-i esenţial în ele cu argumentele cele mai puternice şi mai solide pentru susţinerea sau respingerea unui anumit punct de vedere. Sf. Scriptură apoi nu va fi considerată ca un obiect complicat de care trebue să te apropii totdeauna cu intenţia de a rezolva probleme arheologice, contradicţii, de a stabili legături cu monumentele literare ale vremii, de a cerceta deosebirea între manuscrise, în sfârşit cu o minte încordată pentru o muncă intelectuală grea, ci trebue considerată ca o comoară cu cuvinte cari îţi vorbesc inimii tale pentru a o mângăia, cari poartă pe polenul lor puterea încă vie a Celui ce le-a rostit, putere ce ţi-o transportă în suflet. Nu cu intelectul încordat, ci cu inima deschisă, dornică să simtă şi ea, în sine, adevărurile duhovnineşti din ea. Fără a renunţa cu totul la dorinţa intelectului de a pricepe, profesorul şi studentul se vor sili, ca deodată cu explicarea pentru minte, sau după ea, să cufunde cuvintele Scripturii în inima lor, să se simtă angajaţi personal de înţelesul lor, să se introducă cu emoţie în circuitul interpretării care uneori rămâne prea intelectualist, prea fără să angajeze persoana ta în ceeace are ea mai intim.

Iar pentru crearea *duhului-misionar* încă se va insista asupra acelor părţi şi în aceea formă care face mai uşoară valorificarea cunoştinţelor biblice trebuinţelor credincioşilor. Trebue obişnuiţi tinerii cu gândul că tot ce li se propune la studiul biblic, li se propune nu pentru a li se satisface curiozitatea mintală, nici pentru a le da hrană de contemplaţie exclusiv personală, nu ca un bun ţinut închis în ei, ci pentru a comunica mai departe, pentru a edifica cu acele cunoştiinţe sufletele. La orice studiu, la orice lecţie pe care o ascultă şi o învaţă, tânărul să se gândească, ce şi cum poate folosi din această lecţie în propoveduirea şi păstorirea sa.

La *istorie*, deşi s'ar părea că e mai greu de urmărit

cele două ținte: trăirea religioasă și duhul misionar, totuși se poate ajuta și aici. Pentru aceasta se cere ca să nu lăcomească profesorul a se întinde și la data aceasta și la aceea, ci să vadă datele culminante ale evenimentelor, dar mai mult evenimentul, semnificația lui, legăturile dintre ele și personalitățile proeminente. In felul acesta îi va fi ușor să vadă în fiecare eveniment și faptă a vreunei personalități motorul ascuns al lor, care este totdeauna un anumit fel de a simți și de a înțelege pe Dumnezeu în interior. Să-și câștige tânărul convingerea că nu motivele externe, ambiții, cauze pur naturale sunt cele dătătoare de ton în istoria bisericii, ci dialogul intern al omului cu Dumnezeu. Din adânc, din regiunea unde se întâlnește omul cu Dumnezeu, se determină istoria bisericii, nu dintr'o înlănțuire de întâmplări mecanice. Să vadă că biserica e instituția condusă din adânc de Dumnezeu, care nu o lasă să rătăcească.

La *dogmatică* ținta trăirii religioase și a duhului misionar se pot urmări foarte ușor. Cu condiția ca predarea să nu rămână numai la definirea abstractă a dogmei și la justificarea ei cu citate, nici numai la desghiocarea formalist-logică a noțiunilor cuprinse în fiecare definiție, ci să arete și să desvolte înțelesul dogmei din realitatea concretă a vieții noastre spirituale. Căci dogmele, spre deosebire de orice metafizică, nu sunt un sistem de entități plutitoare în transcendent, o simfonie de cristale undeva departe de noi, ci ele exprimă, aproape toate, convietuirea lui Dumnezeu cu omul și în om. Dela dogma creațiunei și până la eshatologie ele se referă la coborârea lui Dumnezeu în om, la contactul ce se stabilește în adâncimile noastre cu Dumnezeu. Uniunea ipostatică va fi înțeleasă mai amplu și mai concret, de vom atrage atențiunea tinerilor la strânsul contact ce se realizează între noi și Dumnezeu. Și așa și celelalte dogme. In felul acesta dogmele vor putea fi coborâte de preoți din transcendența lor, în propovăduirea și în meditația lor.

Nu mă mai extind și la celelalte materii teologice, și nici la cele de cari am amintit nu pot intra în detalii. Fiecare profesor va găsi ușor metoda necesară, dacă nu va perde din vedere cele două ținte des pomenite.

Remarc numai, în această legătură, că ar fi foarte util

să introducem o oră pe săptămână, pentru familiarizarea viitorilor preoţi, de *mistică şi ascetică creştină*, în cadrul căreia s'ar face şi lectură din vieţile sfinţilor şi marii mistici ai creştinismului.

Dar în afară de materiile teologice, un ajutor important pentru formarea păstorului îl dă o bună conducere duhovnicească a tinerilor în viaţa de internat. Concep duhovnicul ca pe un părinte respectat de tineri şi pentru cultura, dar şi pentru caracterul îngeresc al inimii sale. Şi mi-l imaginez în contact frecvent cu tinerii, prin curte, în sala de studiu, cu mai mulţi odată, dar mai ales cu câte unul, îndrumându-i şi conducându-i cu blândeţe, mângăindu-i în momente de depresiune, dându-le sfat când îl cer. Duhovnicul să dea căptuşeala emoţională lecţiilor şi să fie un grădinar care toată ziua îşi cercetează florile şi le face posibilă creşterea şi înfrumseţarea. Intrucât am spus că o puternică viaţă religioasă e ajutată şi se manifestă prin rugăciune şi meditaţie, cred că un rol al duhovnicului este să deprindă pe viitorii preoţi cu meditaţia zilnică. La început le va ţinea el meditaţii, pe urmă îi va pune pe rând pe cei din anii ultimi să ţină aceste meditaţii şi îi va învăţa cum să facă meditaţiile, dându-le câte un text, şi după o scurtă îndrumare, lăsându-i să-şi însemneze pe hârtie cursul emoţional al ideilor, iar la urmă, cetindu-le, să-şi facă observaţiile.

Profesorii şi duhovnicul vor recomanda apoi încă de pe anul prim, tinerilor, anumite cărţi în cari se desvăluie frumuseţea îngerească şi sfântul eroism al vieţii preoţeşti, cărţi despre personalităţi puternice de preoţi.

Ajutând astfel toate studiile şi toată economia vieţii de internat la formarea păstorului, studiului Pastoralei, care se face în anul ultim, îi rămâne propriu zis să dea normele de lucru practic al preotului în mijlocul credincioşilor.

*

Aici profesorul de Pastorală va trebui să ţină seamă în primul rând de *timpul şi locul* în care sunt chemaţi viitorii preoţi să păstorească, adecă de împrejurările în cari se găsesc astăzi credincioşii bisericii noastre. Nici un studiu teologic nu are să se orienteze atât de mult după timp ca Pastorala, care fiind tactică de a pătrunde la suflete şi de

a le câştiga pentru idealul creştin, trebue să ştie în ce stare se află azi aceste suflete şi pe ce cale se pot câştiga mai uşor. Adecă Pastorala trebue să ţină seamă de mentalitatea actuală a credincioşilor noştri, sub influinţa noilor condiţii sociale, politice şi culturale ce s'au instăpânit la noi după răsboiu.

Eu cred că pot reduce aspectele mentalităţii celei nouă la credincioşii noştri la acest numitor comun: învăţăturile religioase şi principiile morale erau înainte de răsboiu puternic întemeiate în sufletul lor pe forţa *tradiţiei* şi a *autorităţii*. Azi stâlpii aceştia sunt foarte slăbiţi, aşa încât credinţa şi morala creştină trebuesc fundamentate din nou *pe convingerea personală* a inşilor. Să analizez puţin: înainte de răsboiu ţăranul nostru credea pentrucă avea un respect sfânt pentru cele primite dela înaintaşi. Tocmai faptul că credinţa lui venea dintr'un trecut înfundat într'un început tainic, dumnezeesc, îi da un prestigiu şi o autoritate de nesdruncinat. Apoi avea un adevărat cult al autorităţii. Persoanele cari încorporau autoritatea societăţii aveau pentru el, în tot ce făceau şi spuneau în calitatea de autoritate, o valoare impresionantă. Preotul i se prezenta tot ca un purtător al acestei autorităţi. Ba autoritatea preotului se înfăţişa mult potenţată prin faptul că substituia pentru români şi celelalte autorităţi: pe notar, judecător etc., fiind singurul domn român la care ţăranii puteau apela în tot felul de chestiuni.

Din această cauză, nu era lipsă de eforturi pastorale speciale pentru susţinerea credinţei şi a moralei. Rolul preotului se putea reduce fără pericol, în acest domeniu, la acela de a judeca şi pedepsi anumite devieri şi încălcări. O pastorală pasivă, de interdecţii, de pedepse, sau rezolvări de conflicte.

Azi nu mai e suficient atâta.

Azi e necesară o pastorală *ofensivă*, preotul nu mai poate aştepta acasă rarile cazuri anormale ce are să le rezoalve, ci trebue să intre, nechemat şi poate nedorit la început, în mijlocul oamenilor, în casele lor, să aibă continuu iniţiativa pentru a clădi noile fundamente ale credinţii şi moralei creştine, cele vechi ne mai fiind suficiente.

De aci urmează că accentul principal îl va pune azi preotul în relaţiile sale cu oamenii pe *motivul religios*, care înainte de răsboiu era cu totul lăsat în umbră. Numai scoţând puternic în preocuparea conştiinţei oamenilor trebuinţele religioase, se va simţi şi prezenţa preotului tot mai importantă şi mai necesară. Fără îndoială şi azi preotul trebue să ştie da sfaturi şi în celelalte preocupări ale oamenilor, ba chiar ştiinţa lui în cele ale economiei, ale conducerii de societăţi profesionale, trebue să fie mai accentuată decât altădată pentru a putea să se ridice peste alţi concurenţi cari azi există, pentru a-l căuta chiar şi azi oamenii, când există alţi domni români cari îi pot sfătui, dar toată îndeletnicirea de altă natură trebue folosită nu pentru ea, ci ca mijloc de a putea apoi, cu autoritatea crescută, să influenţeze, să educe religios sufletele. In tot felul de relaţii ale preotului cu credincioşii trebue să nu uite a strecura învăţătura religioasă şi morală. Trebue să pătrundă duhul religios toată activitatea credincioşilor.

Un aspect social al vremii noastre, nu din punct de vedere religios ci general, este *creşterea tot mai simţită a individualismului şi a tendinţei după asociaţie*. Nu cred că este aici o contradicţie. Omul de azi se simte în adâncurile sale tot mai singur. Dar lupta vieţii fiind grea, pentru susţinerea intereselor sale, fie de natură spirituală sau materială, se asociază cu ceice au aceleaşi interese.

Individualismul nu este nou în Apus. Dar în satele noastre începe abia după răsboiu. Până la răsboiu nici un om din sat nu încerca să meargă împotriva curentului, să adopte atitudini, credinţe, obiceiuri contra celor unanim acceptate. Teama de opinia publică a satului era absolută. Azi această teamă nu mai e atât de mare. Azi foarte adeseori se găsesc de aceia care-şi schimbă credinţa şi adoptă un mod de viaţă şi concepţii contrare întregului mediu. A se vedea de pildă succesul ce-l obţin sectele şi curentele ateiste şi comuniste.

Din acest motiv se impune o *pastoraţie individuală*. Faţă de asemenea indivizi îndrăsneţi, nu mai ajunge predica obştească. Trebue să se apropie preotul de ei mai bine, în casa lor, pe drum cu ei, cercetaţi la lucrul lor, trebue să pătrundă adânc în sufletul şi în intimitatea lor. Prin dra-

gostea ce le-o arată, printr'o luminare mai insistentă a minţii lor, va putea câştiga şi pe astfel de oameni.

Importantă este azi şi *pastoraţia asociaţiilor religioase şi profesionale.* Asociaţiile religioase sunt instrumente foarte efective pentru înălţarea nivelului religios-moral al satelor. E deplin verificat că în medii înstrăinate, răcite faţă de biserică, transformarea n'o poţi începe cu toţi, ci cu o elită care va avea apoi mare influinţă asupra întregei atmosfere a locului. In asociaţia religioasă se intensifică apoi entuziasmul religios, se aprinde suflet dela suflet şi se face foarte mult pentru restabilirea frăţietăţii între oameni, azi aşa de scăzută.

Dar preotul trebue să fie prezent în mod activ şi în asociaţiile profesionale, ferindu-le astfel de a aluneca dela principiile creştine şi dovedind oamenilor că îl interesează durerile şi preocupările lor. Ar fi de spus în această legătură mai multe despre problema atât de acută, muncitorească, a tineretului, a diferitelor categorii de intelectuali. Dar ar însemna să extind prea mult limitele acestui referat de natură generală, care trebue să se mulţumească cu indicarea principiilor capitale. Onoraţii colegi vor judeca dacă am reuşit să prind sau nu principiile capitale ale Pastoralei mai nouă.

Dr D. STĂNILOAE

ISUS IN TEOLOGIE

CÂTEVA NOTE, CU PRILEJUL UNUI CENTENAR

de GRIGORIE T. MARCU

Celebrul profesor de teologie şi capul de curând fărămiţatei şcoale didactice, Karl Barth, vorbind odată despre Cuvântul lui Dumnezeu ca temă a teologiei, îşi încheia conferinţa sa cu aceste tari şi elocvente cuvinte: *Cine spune „Isus Hristos", acela n'are voie să spună „ar putea fi", ci „este". Insă, cine dintre noi este în stare să spună „Isus Hristos"? Poatecă trebue să ne mulţumim cu constatarea că Isus Hristos a fost spus de primii săi martori. In mărturia lor să credem şi deci martori mărturiei lor să fim, aşadar teologi ai Scripturii, aceasta ar fi tema noastră.*[1]

Cuvintele acestea sună cât se poate de bine. Mai ales în ţara în care s'au rostit şi tipărit.

E mai bine de un veac de când s'a inaugurat în istoria teologiei moderne cea mai agitată şi mai multicoloră perioadă de cercetări şi debitări de opinii cari de cari mai singulare, mai bizare şi de cari teologia antecedentă n'a ştiut nimic sau aproape nimic. Un veac decând critica teologică n'a încetat să sucească şi să răsucească în fel şi chip problema omogenităţii cărţilor Noului Testament, adică tocmai a acelor „martori" — după stilizarea barthiană — cari grăiesc în secolul întâiu ca să auzim noi în al douăzecilea despre un Isus, aşa cum îl cunoaştem din Sf. Evanghelii, cum ne umplem de El de pe amvoane şi din altare, cum unii dintre noi au mai avut norocul să-l audă rostindu-se de pe catedre unde şi unde. E veacul în care aceşti martori au fost târâţi unul câte unul — alteori toţi laolaltă — în faţa aprigului tribunal al criticii, să-şi asculte acolo prea adeseori sentinţa de condamnare, foarte rar şi numai părţi din ei împărtăşindu-se de una de achitare.

[1] K. Barth — Das Worth Gottes und die Theologie; Gesammelte Vorträge; München, 1929; p. 178.

Ce mai rămânea din Isus, în condiţiile acestea, e uşor de închipuit.

E de tot clar, că răpind documentelor neotestamentare valoarea şi autoritatea cu cari le-a învestit o circulaţie şi o întrebuinţare de veacuri, implicit avea să fie desfigurată imaginea, personalitatea Celui ce le domină şi se vădeşte din ele. Şi prin aceasta, fundamentul istoric al creştinismului era el însuşi ameninţat dacă nu de-o totală negaţie apoi de sigur de tentative negatorii, cari în nici un caz nu puteau fi spre folos instituţiei clădită pe el. Asta, după împrejurări şi maicuseamă după zelul inovator al unuia sau altuia din savanţii teologi moderni, ale căror nume îşi dau întâlnire aci. Intrebările se puneau brutal: Rămân sau nu rămân în picioare cărţile N. T.? Cari dintre ele au valoare istorică şi cari nu? Şi atunci cari-s proporţiile Intemeietorului creştinismului după documentele în favoarea cărora critica s'a pronunţat afirmativ? Sau, nu cumva reiese din ele că Iisus nici nu este Intemeietorul creştinismului? Sau că Isus nici n'a existat? Această ultimă ipoteză căpăta contururile valabilităţii când negaţia era totală. [1]

Iată câteva întrebări cari angajează complectamente grijile criticei moderne. Inutile griji!

Cu mult înainte de ea, aceleaşi griji — mai puţin impertinent formulate, se'nţelege — le-a avut Biserica primară însăşi şi după lucrări de câteva secole, le-a rezolvat învestind rezultatul ei cu pecetea definitivatului. Ea şi-a dat seama că „nu-şi reîncepe nicidecum existenţa cu fiecare veac nou. Aceste cărţi, cari sunt condiţia vieţii şi desvoltării sale, ea le-a primit dela generaţiile creştine precursore, cari le-au moştenit ele înşile dela Biserică, din momentul în care împrejurările au condus la formarea colecţiei cărţilor sfinte. Ori, îndeplinind această muncă importantă şi triajul pe care-l necesita, conducătorii Bisericii n'au urmat deloc unui pur capriciu; ei aveau de partea lor adeziunea

[1] In această direcţie, se iau la întrecere nume ca B. Kellermann (Krit. Beiträge zur Entstehungsgeschichte des Christentums. Berlin, 1906), A. Drews (Die Christusmythe, Jena, 1909), W. B. Smith (Der vorchristliche Iesus, Giessen, 1906 şi Ecce Deus, Jena, 1911); Dr. P. L. Couchoud, din care nici nu ştim ce-am putea cita. Intreagă colecţia pe care o dirigueşte (Le Christianisme) e pusă în slujba acestei negaţii.

tuturor bisericilor existente şi a înaintestătătorilor lor pe cari problema aceasta i-a preocupat încă din vremea ce-a urmat imediat epocei apostolice".[1] In ele erau îndatoraţi teologii noştri să-l caute pe Isus, din celece ele grăiesc să-i schiţeze personalitatea şi istoria vieţii Sale şi tot acolo să vadă temelia istorică a creştinismului, siguri fiind că trebue doar puţină bunăvoinţă şi respect pentru aceste documente, ca să afle într'ânsele răspunsul limpede la toate îndoielile ce accidental ar fi prins în capetele lor.

După una din cele mai bune schiţe asupra istoriei cărţilor N. T. din câte am întâlnit — cea a lui Godet[2] — putem distinge trei perioade în desfăşurarea lucrărilor de critică operate asupra lor.

Intâia merge până la strângerea celor 27 de cărţi într'o colecţie canonică adoptată unanim (sfârşitul sec. V).

A doua, îmbrăţişează timpul în care această colecţie s'a bucurat de-o autoritate aproape incontestabilă (mijlocul sec. XVIII).

A treia, începe din momentul în care Noul Testament a devenit obiectul criticii libere. Ea durează dela mijlocul sec. XVIII, până în zilele noastre. Godet dă nume acestor perioade: I) a formării; II) a conservării; III) a disoluţiei canonului cărţilor sfinte. Cât de nimerite sunt aceste numiri, se vede.

In primele două perioade, Isus a rămas, în teologie, ceeace fusese pentru Sf. Apostoli: Fiul lui Dumnezeu, venit în lume să ne răscumpere de păcate şi să'ntemeieze o împărăţie nouă, de făpturi nouă, Biserica Sa, pentru cari s'a dat de ocară pe Golgota, Isus în măreţia supraomenească în care-l prezintă înfăşurat Sf. Evanghelii.

In a treia perioadă, documentele cari mărturisiau despre El fiind suspectate şi puse la îndoială de critică, e de tot clar că personalitatea Lui a fost lezată,[3] moştenirea Lui mult

[1] F. Godet — Introduction au N. T.; Neuchatel, 1893; vol. I, p. 12.

[2] O. c. I, p. 24.

[3] Unii au încercat să trateze despre Isus din punct de vedere psihologic şi psihopatologic (Looston: Iesu Christus vom Standpunkt des Psychiaters, Bamberg, 1903; Rasmussen: Iesus, Eine vergleichende psychopathologische Studie, Leipzig, 1905; Binet — Sanglé: La folie de Iésus, Paris 1910); alţii, în vremurile mai nouă, L-au pus să dea examen în faţa psihanalizei (Berguer: Quelques traits de la vie de Iésus au point de vue psychologique et psychanalitique, Genève, 1920). Au răspuns acestui gen de studii, dintre rom.-cath. Ph. Kneib: Moderne Leben-Iesu-Forschung unter dem Einflusse der Psychiatrie, Maienţa, 1908; iar dela protestanţi Hermann Werner: Die psychische Gesundheit Iesu, Berlin, 1909.

îngrădită dacă nu tăgăduită totalmente. Aceste câteva pagini de revistă nu-mi îngăduiesc să fac menţiunea de toate numele cari au făcut carieră şi şi-au cucerit o ieftenă celebritate în această direcţie. Ele se găsesc, sortate după credinţele cărturăreşti cărora le-au slujit, în orice Introducere în cărţile N. T., din cari avem şi noi câteva. Mă gândesc îndeosebi la cea a P. C. Părinte şi Prof. Dr. Vasile Gheorghiu, care nu e întru nimic inferioară celor mai valoroase şi mai pretenţioase lucrări similare apusene.

Exemplul care ilustrează mai deplin ca nimeni altul şi mai de vreme, anarhia instaurată în studiile biblice, implicit în modul de a-l vedea pe Isus, a se rosti asupra istoricităţii Sale şi asupra originii creştinismului, e omul care prilejueşte scrierea rândurilor acestora: *David Fr. Strauss* şi opera lui.

*

Incepem după vechiul şi sănătosul şablon, care pentru o deplină înţelegere a operei cuiva, nu nesocoteşte împrejurările de viaţă ale celuice a creat-o.

D. Fr. Strauss s'a născut în orăşelul Ludwigsburg (Würtenberg) la 27 Ian. 1808. Ca elev al seminarului din Blaubeuren (1821—1825) şi apoi la universitatea din Tübingen, a avut profesor pe cunoscutul teolog şi critic raţionalist Ferdinand Christian Baur. Din bună vreme, filosofia peste tot — şi cea hegeliană, care era la modă, îndeosebi — îl atrase. Intenţiona să urmeze cursurile lui Hegel, care pe acea vreme entuziasma prin lecţiile sale pe studenţii universităţii din Berlin. Moartea năprasnică — de holeră (1831) — a celebrului filosof, îl privă de această dorinţă. Sufleteşte şi intelectualiceşte i-a rămas ataşat totuşi, dealungul întregei sale vieţi. Şi ideile cu cari îl înzestră studiul pasionat al filosofiei hegeliene, interpretată de el într'un mod absolut original, le aduse cu sine şi uză de ele îmbelşugat în furtunoasa sa carieră de teolog. Numit repetitor (pedagog) la seminarul evanghelic-teologic din Tübingen, Strauss începu să învețe hegelianismul. Acolo alcătui *viaţa lui Isus.* La 24 a lunei în care scriem, se împlinesc o sută de ani de când Strauss semna prefaţa primului volum. In anul următor, apăru al doilea şi ultimul. [1]

[1] Titlul complect, în original: Das Leben Jesu, kritisch bearbeitet von David Friedrich Strauss, Dr. der Philos und Repetenten am evangelisch-teologischen Seminar zu Tübingen; Erster Band; Verlag von C. F. Osiander, Tübingen, 1835; pagini XVI+732. Tradusă în franţuzeşte de E. Littré, Paris, 1836.

O mică digresiune e necesară. Lucrarea lui Strauss nu-i prima de acest fel. In genul ei însă, până la vremea aceea, e unică. Mult înainte,[1] lucrări importante asemănătoare au văzut lumina tiparului. Cele mai multe din ele erau simple concordanţe sau parafraze ale istorisirilor evanghelice mai mult sau mai puţin iscusit alcătuite şi comentate, fie în sens raţionalist, fie supranaturalist. Altele,[2] erau pure romane (expresia-i a lui M. Goguel) triviale (adaogă Michel).[3] Altele, ca fragmentele lui Reimarus,[4] o combinaţie impioasă, blasfematorie chiar, de afirmaţii dubioase lipsite de orice temeiu documentar.

„Autorului — scrie D. Fr. Strauss în prefaţa primului volum, (p. III —) i s'a părut a fi timpul să pună în locul învechitelor maniere supranaturaliste sau naturaliste de a considera pe Isus, una nouă". Care-i aceea, ne lămureşte mai departe (p. IV—V): „Noul punct de vedere care trebuie să ia locul celor arătate, este cel mitic. El nu vine în această carte pentru întâia oară în contact cu istoria evanghelică. Cu mult înainte a fost aplicat la singuraticele părţi ale acesteia şi acum trebue numai să se facă acelaş lucru asupra întregului. Aceasta nu însemnează nicidecum că întreagă Istoria lui Isus trebueşte prezentată drept mit, ci doar a examina dacă nu cuprinde ceva elemente mitice în sine. Dacă vechea exegeză bisericească pleacă dela dubla presupunere că în Evanghelii se cuprinde întâi istorie şi anume, în rândul al doilea, una supranaturală, dacă raţionalismul a doua presupunere o leapădă, pentruca să ţină cu atât mai mult numai la cea dintâi... ştiinţa nu poate rămânea la jumătatea drumului, ci trebue să doboare (să lase să cadă) şi cealaltă presupunere şi întâi să cerceteze dacă şi până la ce punct Evangheliile stau pe temelie istorică... Aceasta este calea naturală a problemei...". Trebuesc bine obser-

[1] Vezi: A. Michel — Jésus — Christ in Dict. Theol. Cath. t. VIII, p. I, col. 1110—1411; Maurice Goguel — L'orientation de la science du Nouveau Testament (retipărire din Revue de l'Histoire des Religions, Nov.—Dec. 1927; p. 19 urm.

[2] Ca: Karl Fr. Bahrdt — Ausführung des Plans und Zwecks Iesu, Berlin, 1784—1793, in 11 vol.; Karl Heinr. Venturini — Natürliche Geschicte des grossen Propheten von Nazareth, Copenhaga, 1800—1802; 4 vol.

[3] In l. c. la nota 7.

[4] Apologie oder Schutzschrift für die vernünftigen Verehrer Gottes, publ. in documentele (Beiträge) lui Lessing, ed. 4 in 1835. Cf. Michel, o. c.

vate întorsăturile de frază ale lui Strauss în textul reprodus. Cu astfel de convingeri a purces la treabă. Pornind dela acel principiu al filosofiei hegeliane în virtutea căruia religia nu se sprijină pe fapte istorice ci pe idei, cari, pentru a-şi juca rolul n'au nevoe numai decât să se realizeze fenomene, el susţinea că referatele evanghelice n'au fost concepute şi redactate din punct de vedere istoric; ele au exprimat pur şi simplu idei şi, în consecinţă, trebuesc interpretate ca mituri.[1] Soluţia mitului, îi părea lui Strauss a oferi *sinteza* rezultată din opoziţia, conflictul dintre *teză* şi *antiteză* (adică interpretările supranaturalistă sau raţionalistă). Lucrează aşadar cu terminologia hegeliană. Lumea n'a putut fi creată prin bunul plac al unui Dumnezeu personal şi legile ei nu pot fi frânte prin minuni. Minuni deci, nu există. Subiectul referatelor evanghelice: mitul lui Hristos. Prin aceasta nu vrea să spună că Isus n'a existat. Tot ce ştim despre El, e că personalitatea Lui a făcut asupra învăţăceilor săi o impresie atât de puternică încât au proiectat asupra Lui odată cu titlul, predicatele, funcţiunile şi imaginea lui Mesia.[2] Maurice Goguel se opreşte asupra noţiunii mitului la Strauss, subliniind că ea are aci un sens particular care trebueşte reţinut, noţiunea mitului fiind astăzi luată într'un mod simţitor diferit. „Ceeace o domină, spune el, nu este noţiunea de irealitate ci cea de adevăr ideal". Chiar în acest sens, mitul rămâne o ficţiune creiată de imaginaţia mulţimilor în jurul unui om mare. Şi Isus-ul căruia Strauss parecă s'ar îndura să-i admită existenţa istorică, ar fi fost un biet şi pios învăţător de lege, un rabin, încărcat fără voie, fără ştiinţă, cu strălucirea dumnezeiască şi podoabele ei, de care Strauss se grăbeşte să-l uşureze, despuindu-l fără nici un scrupul.

Strauss — cum nimerit observă Godet[3] — nu s'a ocupat în mod special de compoziţia documentelor evanghelice, mulţumindu-se numai să înlăture orice element supranatural din ele. Tot aici, M. Goguel, îi găseşte „punctul slab".[4] Şi înainte de ei, a observat acelaşi lucru, maestrul său, Baur, lucru care l-a determinat să intervină. Cum, vom vedea.

---

[1] Cf. M. Goguel — O. c. p. 19.

[2] Comp. R. P. Lemonnyer. Théologie du Noveau Testament (Bibl. cath. des sciences relig.); Paris, 1928; p. 3.

[3] O. c. I, p. 51.

[4] O. c. p. 20.

Emoţia stârnită de apariţia cărţii lui Strauss a fost mare. Deja în Oct 1835, scriind prefaţa volumului al doilea ce-a ieşit de sub teasc anul următor, Strauss însuşi mărturiseşte (p. V) că din această pricină a fost îndepărtat numai decât din postul de repetitor ce-l avea la seminarul din Tübingen. „Mulţimea replicilor, vioiciunea împotrivirilor — scrie cineva [1] — lăsă să se vadă că s'a înţeles pretutindeni un lucru: era vorba aici de existenţa sau non-existenţa creştinismului". Strauss în mai multe scrieri polemice căuta să-şi convingă sau să-şi doboare adversarii, stăruind cu perseverenţă în negaţiile sale. Când universitatea din Zürich îl invită să ocupe catedra de Istorie bisericească şi Dogmatică, se produse din partea opiniei publice o reacţiune atât de puternică, încât autorităţile fură silite să ordoneze pensionarea lui Strauss, mai înainte ca acesta să-şi fi împlinit anii regulamentari de serviciu. Drept răspuns el tipăreşte alte lucrări, în cari reia vechile sale argumente. [2]

Acum, cu creştinismul era „în ordine". Obosit, plictisit poate, tot atât de probabil însă convins că nu mai are nimic de adăugat sau retuşat din atitudinea sa iniţială (retuşările ce le-a făcut ediţiei din 1839, n'au schimbat atitudinea!), se'ndreaptă spre studii literare. [3] In 1842, se căsători cu o mult sărbătorită cântăreaţă. Spre sfârşitul vieţii, se mai întoarse odată la teologie. Nu cu gândul să retracteze ceva din teza pe care se aşezase odată în ciuda unei lumi întregi, ci cu intenţia de a infuza, în măsura posibilităţilor, ideile sale, în păturile poporului. In acest scop scrise „Das Leben Iesu für das deutsche Volk bearbeitet". [4] „Cartea aceasta, nu făcu atâta senzaţie — scrie Franck [5] — cum fusese cazul cu viaţa lui Isus, de altădată. Indeosebi „poporul german" pentru care fusese destinată, a fost puţin atins de ea".

---

[1] Frh. H. R. von Frank. — Geschichte und Kritik der neueren Theologie, seit Schleiermacher; ed. III; Erlangen u. Leipzig, 189 ; p. 172.

[2] Die christliche Glaubenslehre in ihrer Entwickelung und im Kampfe mit der modernen Wissenschaft dargestellt; 2 vol. 1840—1841.

[3] Scrie, printre altele, strălucitele monografii: Ulrich von Hutten, 3 vol. 1858-60 şi Voltaire, 1870.

[4] Apărută la Bonn, 1864; ed. 4 în 1877; tradusă în franţuzeşte de A. Neffizer şi Ch. Dollfus, Paris, 1864.

[5] O. c. p. 174.

La bătrâneţe, mai scoase una: „Der alte und der neue glaube“ (1872). „Mai suntem noi creştini?“ — întreabă Strauss. Răspunde negativ. Vechilor sale idei filosofice le substitue cele ale materialismului modern. Religiune mai avem numai întrucât punem în locul lui Dumnezeu, lumea, universul. Se retrase la Ludwigsburg, unde o boală grea îl doborî la pat. Muri în 7 Februarie 1874.

Teza sa simplistă şi prea radicală determină pe Baur, căruia Strauss îi fusese discipol, să intervină. In lucrarea sa despre Sf. Apostol Pavel[1] — şi'n altele publicate mai înainte — Baur recunoaşte, spre deosebire de Strauss, că Isus însuşi s'a dat drept Mesia. Şi el, ca şi Strauss, îşi concentrează tot interesul asupra Bisericii vechi, în care deosebeşte două tendinţe distincte şi contradictorii *a)* petrinismul — caracterizat prin fidelitatea faţă de mesianismul iudaic tradiţional şi *b)* paulinismul — care reprezintă un mesianism spiritual, universalist, desnaţionalizat. O a treia tendinţă — împăciuitoare — se afirmă cu timpul şi reuşi să stabilească un compromis care fu creştinismul de după aceea. Cărţile N. T., după teoria lui Baur, reflectează aceste tendinţe: cele mai vechi — petrinismul; cele cari le urmează — paulinismul; cele în cari domină compromisul pomenit, sunt cele mai noui. Creştinismul rămâne pentru el ca şi pentru Strauss, opera Bisericii primare.[2] In istoria creştinismului, aplică şi el dialectica hegeliană. (Petrinismul = *teza;* Paulinismul = *antiteza;* Compromisul = *sinteza*). Raţionalist încarnat, caută să explice minunile logice, psihologice, cu un cuvânt, raţionale. Şi aci, se poticneşte. Mai ales la minunea de pe drumul Damascului. Cu un bun simţ demn de subliniat, trage consecinţele, spovedindu-se ca atare.[3] Toată truda lui a fost zadarnică.[4]

---

[1] F. Chr. Baur: Paulus, der Apostol Jesu Christi, Leizig, 1866, scoasă de E. Zeller.

[2] Comp. Lemonnyer: O. c. p. 4. Mai pe larg la Godet, o. c. I, p. 51 urm.

[3] „Taina interioară a actului prin care Dumnezeu îi descoperi (Sfântului Pavel) pe Fiul său, nu va putea fi cercetată (explorată) prin nici un fel de analiză, nici psihologică nici dialectică“ (Das Christenthum und die christliche kirche I, p. 45; ed. 2; cf. Holsten: Zum Evangelium des Paulus u. Petrus, Rostock, 1868, p. 3).

[4] Când muri Baur (1860), unul din colegii săi, Prof. Landerer, în cuvântarea ce-o rosti la groapă, spuse: „Intreagă munca vieţii lui Baur a fost îndreptată spre înlăturarea minunii din Noul Testament. Insă el a arătat lămurit că convertirea Ap. Pavel nu poate fi pricepută nici printr'o analiză istorică, nici logică, nici psihologică. Şi atunci, dacă a trebuit să lase în picioare o minune, în modul acesta a trebuit să le lase prin aceasta pe toate celelalte. Munca vieţii sale, a fost aşadar, zadarnică“ (La: Holsten-Paulinische Theologie, Berlin, 1898; p. XV).

De-aici înainte critica biblică merge pe acest drum, dând când în dreapta, când în stânga. Un savant contestă autenticitatea unei cărţi a N. T., altul vine şi-o reabilitează. Şi jocul reîncepe dela capăt.[1] Fiecare pretinzând că numai el se află în posesia adevărului.[2] Iţi trebuesc culori şi spaţiu, răbdare şi timp ca să parcurgi materialul imens livrat în acest timp de febrile cercetări şi să te rosteşti cătuşi de cât complect asupra rezultatelor la cari s'a ajuns.

In ceeace priveşte lucrările asupra vieţii lui Isus, după o pauză de aproape treizeci de ani dela cea alui Strauss, apare binecunoscuta „Vie de Jesus" a lui Ernst Renan,[3] care deschide seria abundentă a marilor lucrări asemănătoare ce ajunge până în zilele noastre. Albert Schweitzer a alcătuit o carte întreagă (ediţia V, din 1933, are 671 pagini), asupra lor.[4] Cea mai mare parte din ele, despoaie pe Isus — în măsură mai mare sau mai mică — de prerogativele ce i le circumscrie Noul Testament. Asta, în rândurile teologilor protestanţi.

[1] Se ajunsese până acolo în această amăgire — scrie Ad. Deissmann, nu fără oarecare ironie — încât să fie socotit caracterul ştiinţific al unui cercetător biblic în raport cu verdictele de neautenticitate ce le-a pronunţat (Paulus, 2 Aufl. Tübingen, 1925, p. 12).

[2] Strauss şi-a câştigat un merit şi a dat dovadă de sinceritate şi curaj — curajul unui înfrânt de conştiinţa ieftinătăţii popriilor negaţii — când, spre sfârşitul vieţii, apostrofa astfel pe colegii săi întru naturalism cari îndrăsneau să revendice numai pe seama lor onoarea imparţialităţii ştiinţifice: „Intâlneşti adeseori în scrierile teologilor liber-cugetători asigurarea că cercetările lor se reazimă pe un interes pur istoric. Respect pentru cuvântul acestor domni! Insă, din parte-mi, eu privesc afirmaţiile lor ca un lucru imposibil; şi chiar dacă faptul era adevărat, eu nu puteam să-l consider demn de elogiu. Celce scrie despre împăraţii Ninivei sau despre faraonii egipteni, poate foarte bine să se conducă de un interes pur istoric. Insă creştinismul este o forţă aiât de vie şi originile sale închid în ele consecinţe atât de decisive pentru prezentul imediat încât trebueşte considerat de stupid acel cercetător care n'aduce în studierea problemei acesteia decât un interes istoric... (Das Leben Jesu für das deutsche Volk, în prefaţă; Cf. Godet — O. c. I, p. 11).

[3] Paris, 1863. Apariţia ei a făcut vâlvă. „Oricine purta o sutană şi era capabil să ţină în mână condeiul, porni răsboiu împotriva lui Renan, episcopii în prima linie" (Schweitzer). A cunoscut un succes de librărie, răsunător. Doi compatrioţi ai lui R., Girard şi Moncel (în Bibliographie des oeuvres d'Ernest Renan, 1923), numără 421 de ediţii: 205 în franţuzeşte şi 216, în alte limbi.

[4] A. Schweitzer — Geschichte der Leben — Iesu — Forschung (ca ediţia a doua a lucrării „Von Reimarus zu Wrede" 1906); Tübingen, 1913.

Biserica romano-catolică — mai precis: savanţii ei cari nu s'au pus în afară de biserică — au luat atitudine din bună vreme, fie direct, combătând metodele criticilor raţionalişti,[1] fie indirect, alcătuind vieţi ale adevăratului Isus.[2]

In concluzie! Isus-ul pe care-l prezintă enormele lucrări ale teologilor situaţi forţat prin opiniile lor în afară de Biserică, nu este Isus-ul cel adevărat. Teologia numită, nu mai este teologie, ci un sistem sau un mănunchiu de sisteme filosofice, ca oricare altul. Biserica, oricare ar fi culoarea ei confesională, fără a tăgădui criticii orice valoare, are datoria să respingă oriunde o întâlneşte, critica negativă şi să cultive o ştiinţă care clădeşte — o critică pozitivă.

Aceasta e posibil în Biserica noastră şi'n cea romano-catolică. In Bisericile protestante — mai puţin. Protestantismul ispăşeşte — azi ca şi ieri — propriul său păcat de-a fi proclamat suveranitatea bunului plac în materie de credinţă. De ieri până azi, la el acasă, e exact drumul dela mitul lui Strauss la mitul lui Rosenberg.[3] Atmosfera deacum, cea dinainte cu un veac. Şi unul şi altul din marii „mitici", fiecare în vremea lui, erau în toate gurile, iar cărţile lor în

---

[1] Pentru o orientare mai amănunţită asupra problemei originii creştinismului cu toate consecinţele ei, aşa cum a desbătut-o şi soluţionat-o Teologia modernă, contactul cu câteva lucrări de felul celorce le dăm aici, se impune: L. Cl. Fillion — L'existence historique de Iesus et le rationalisme contemporain, Paris, 1909; Acelaş; Les étapes du rationalisme dans ses ataques contre la Vie de Jésus-Christ, Paris, 1911; R. P. M. I. Lagrange — Le sens du christianisme d'áprès l'exégèse allemande, Paris, 191?; A. Michel (vezi nota 7), îndeosebi col. 1362—1411 (Jesus-Christ et la critique); apoi Goguel (nota 7), Frank (nota 15), Schweitzer (nota 27 etc.).

[2] Cea mai nouă viaţă a lui Isus rom.-cath., e cea a lui Ferdinand Prat — Jésus Christ, sa vie, sa doctrine, son oenore; 2 vol. (de VII+584+594 p.). Paris, Beauchesne, 1933. Celelalte se găsesc la Michel (nota 7) sau L. de Grandmaison — Jésus-Christ, in Dict. Apolog. d'Alés, vol. II, Paris, 1914; col. 1310 urm.

[3] Alfred Rosenberg. Der Mythus des XX Jahrhunderts, München, 1930. Anul acesta a apărut ediţia 55-56. In total, au fost desfăcute până acum, 283,000 exemplare. Din răspunsurile ce i s'au dat — lăsând laoparte arhinumeroasele discuţii din ziare, reviste şi broşuri, trebuesc reţinute mai ales două, lucrate, riguros ştiinţificeşte. Unul e „răspunsul catolic", cum i se spune: Studien zum Mythus des XX Jahrhunderts (în Kirchlicher Anzeiger für die Erzdiözese Köln, Dec. 1934; VIII+148 p.) fără autor poartă însă menţiunea „oficial". Celălalt e „răspunsul protestant": Antwort auf den Mythus, de Lic. Dr. Walther Künneth docent la universitatea din Berlin; Wichern-Verlag, Berlin, 1935; XVI+216.

toate mâinile. Celebritatea lor, celebritatea lui Haeckel de pildă; adică *mare* până trăiesc, *nimic* dupăce s'au dus.

Pe deasupra tuturor tăgadelor şi svârcolirilor omeneşti, Isus rămâne, ştiinţific vorbind, cum observă cu simpatie un istoric filosof, singurul personagiu al antichităţii, a cărui istorie a fost scrisă, simultan, de patru scriitori ai timpului.

Ce i-a adus această distincţie? — se întreabă Godet. Şi urmează: El n'a comandat armate nici n'a repurtat victorii strălucite; El n'a făcut în domeniul ştiinţei vreuna din acele descoperiri cari schimbă faţa lumii. Acţiunea Sa, s'a exercitat în domeniul moral. El a iubit, a slujit, a descoperit pe Dumnezeu lumii; El a mântuit. După frumoasele cuvinte ale lui Ullmann — „El a posedat în stadiul vieţii personale ceeace trebuia să devină, prin El, viaţa omenirii"; prin această acţiune esenţialmente spirituală, El a infuzat în bătrânul trunchiu al rasei omeneşti o sevă nouă, care s'a împrăştiat în toate ramurile lui; şi omenirea, graţie simţului său indefectibil pentru bine, L-a ridicat, de comun acord, mai presus de tot ceeace se chiamă om".[1]

E Isus-ul real pe care teologia modernă cu săracele posibilităţi la cari a apelat, nu L-a putut cuprinde în toată majestatea Lui. Isus-ul pe care trebue să-l rostim de pe amvoane, de pe catedre, în mijlocul uliţelor şi'n tainiţele inimilor, pretutindeni unde răsuflă o fiinţă omenească, unde suspină o durere sau zâmbeşte o bucurie.

Breslau, Mai, 1935.

GRIGORIE T. MARCU

[1] Godet. O. c. vol. II, p. I; (Neuchâtel, 1904); pag. 5—6.

PERMANENŢA IDEII BINELUI

de Pr. C. ZOICAN

„Nu fac binele pe care-l voiesc" *Rom. VII—18*

Forţa motrică de prefacere a vieţii omeneşti sunt ideile. Ideile pe cari şi le fac oamenii pentru a satisface conştiinţa, şi pentru a da un sens vieţii lor, trec întotdeauna printr'o operaţie de diferenţiere, impusă de sentimentele ce-i animă, de influienţa mediului şi starea de civilizaţie a epocii în care trăiesc. Dar, totuşi cu toată această diferenţiere, cu toată această stare de nebulozitate, în care ideile se atrag şi se resping, se ciocnesc şi se contopesc, există sub cutele adânci ale vieţii sufleteşti o „formă generală", peste care nu se poate trece şi asupra căreia nu încape îndoială, fiindcă ea străbate eroic furtuna egoismului tendinţelor naturale — şi aceasta este ideia „binelui suprem".

In clipele de adâncă intuiţie spirituală, fiecare simte în inima lui că nu activează în lume într'un mod arbitrar, că în fiinţa lui are mai dinainte dat un drum de urmat în ascensiunea lui spirituală. Acest fapt simţit rezultă din procesul firesc al subordonării existenţii fizice în noi — spiritului — depăşindu-o şi ajungând la anumite etape de realizări spirituale, pe care le-am zărit prin puterea de lumină a „ideii binelui" ce lucrează în fiinţa noastră, dar care nu se realizează niciodată integral.

A cunoaşte binele şi a te robi lui, înseamnă a merge pe calea desăvârşirii morale, care există în noi sub forma evoluată a voinţei ce zideşte, ce dă o finalitate existenţei omeneşti în complexul existenţei cosmice şi aprinde în noi focul sacru al dorinţei de a le realiza integral, căci intuiţia lui „se alătură fenomenelor celor mai generale ale vieţii, este trăită înainte de a fi reprezentată în intelect prin raţionamente, ne precedează într'un sens oarecare şi ne sesizează înainte de a o sesiza noi, spre a ne întări sau lămuri".

Lupta interioară ce se dă pentru realizarea supremă a binelui este susţinută şi alimentată continu de conştiinţa morală. Conştiinţa morală este glasul chemării divine în noi, calea de lumină a existenţii în univers, impulsiunea eternă ce ne creiază şi prin care creiem spiritualiceşte, ne orientează imprimându-ne prima mişcare în adâncul fiinţei, spre îndumnezeire.

Totuşi, adeseori putem înţelege greşit „ideia binelui", deoarece la cunoaşterea ei nu putem ajunge decât prin reflexiune. Şi actul reflexiunii este individual şi liber. Aşa că în act se poate refuza, nega formal sau chiar lăuntric printr'un fel de ocultaţie voluntară posibilitatea cunoaşterii lui ca realitate spirituală ideală şi universal valabilă. Dar cuvântul inspirat al apostolului „nu fac binele pe care-l voiesc" este piatra convingerii, că nu poate exista nici o îndoială sinceră asupra existenţei apriorice a ideii binelui în noi, dupăcum nu există îndoială asupra existenţei noastre proprii.

Aceasta este o evidenţă de înaltă valoare, puţin ataşată de iluzii şi cu mult superioară certitudinilor ştiinţifice, cari caută să i se opună sau să se substitue şi vieţii sufleteşti, ca singure valabile. Insă pentru noi există convingerea că, dacă ştiinţa a ajuns să-şi subordoneze natura, în acelaş timp se îndepărtează de cunoaşterea ei însăşi. Faptul ştiinţific nu este un fapt brut, obiectul unei simple reflexiuni. El este o construcţie a spiritului, trecut prin conştiinţa deosebirilor informe şi complexe. Valoarea lui depinde de adevărul ce-l exprimă, de autenticitatea principiilor ce-l pun în joc în cari întotdeauna se oglindeşte lucrarea spiritului iluminat de Dumnezeu şi nu de simpla înlănţuire a ordinei naturale. Ordinea naturală nu e o ordine ştiinţifică, ci este în fond morală, chiar în sensul substanţelor şi forţelor ce o constituiesc, prin faptul că ne ajută la găsirea şi realizarea „binelui" pentru păstrarea armoniei cosmice. Natura, în efortul desfăşurării ei, trece prin forme complexe şi diferite, dar fără să-şi piardă sensul — direcţia. Această mişcare a universului cu un sens superior — păstrarea armoniei cosmice — înseamnă un efort orientat spre conservarea legii unitare şi veşnice ce stă la baza constituţiunii lui, şi care concretizează actul voinţei eterne a lui Dumnezeu în

care e încorporat din veşnicie „principiul binelui" — adică sensul real al vieţii omeneşti în întocmirea ei cosmică. Din existenţa superioară a acestui principiu se înseilează idealul real al vieţii. Acest ideal care ne robeşte, trebuie să fie „real" pentru a juca un rol „ideal" în viaţa noastră prin efortul lor continu de a se întâlni în sinteza unui principiu unic şi primordial dincolo de perfecţiunile ştiinţifice — în Dumnezeu — forma desăvârşită a binelui care în contingenţa lumii acesteia, are puterea de a mişca permanent adâncurile vieţii noastre spre sens, creaţie şi desăvârşire după „chipul şi asemănarea" Lui.

Pr. C. ZOICAN

FIUL OMULUI

de Pr. D. D. ACHIMESCU

„Doamne, iartă-i că nu știu ce fac" *Luca 23, 34*

I

Cuvintele profetice, rostite de dreptul Simeon, peste care Duhul Sfânt era, (Luca 2,$_{25}$) cu prilejul aducerii Mântuitorului în templu, (Luca 2,$_{27}$), că Acesta este pus spre căderea și scularea multora, (Luca 2,$_{34}$) s'au adeverit veacuri dearândul, în multe feluri, și încă se vor adeveri, în felul că tot mereu se vor găsi oameni plini de mândria intelectului lor, mărginit totuș, să se afișeze ca cei dintâi cunoscători și înțelegători ai Mântuitorului Isus Hristos, gata să explice ceeace cu mintea omenească nu poate fi cuprins.

Nici o problemă nu s'a impus spiritului omenesc spre discuție cu atâta impetuozitate, ca problema Mântuitorului Isus Hristos, Fiul lui Dumnezeu.

Nici o problemă n'a cerut, pentru lămurirea ei, mai multe cărți, mai multă hârtie, sau mai multă cerneală ca aceasta.

Opiniuni diferite asupra divinității, umanității sau istoricității Lui au fost desbătute și susținute cu mai multă tărie de cei crezuți chemați spre aceasta.

Fost-a Isus, Dumnezeu, așa cum cred creștinii?

Fost-a El cel mai mare dintre fiii oamenilor?

Fost-a un drept plăcut lui Dumnezeu?

Fost-a om cu adevărat, sau nici n'a existat?

Sau mai mult decât atât, fost-a Isus un promotor al comunismului, un paralitic sau chiar un nebun?

Inima mi se strânge de durere la pronunțarea acestor cuvinte!

Și'n adevăr ultimele două veacuri ne-au adus aceste păreri, cari fie pe cale științifică, fie pe cale literară, și-au făcut loc în sufletul omenesc căutând să răstignească din nou pe Isus și să-l ucidă în inima oamenilor.

Timp de mai bine de zece secole, lumea creştină, a trăit şi a mărturisit pe Hristos, aşa dupăcum El ne-a fost mărturisit dela origine şi cum credinţa în El a fost stabilită la Niceia în 325 şi la Calcedon în 451.

Fără îndoială că şi în cursul acestor secole, chiar în timpurile cele mai liniştite, s'au ivit destui sceptici şi chiar apostaţi, pentru cari Hristos, cel întrupat, a fost un scandal sau chiar o nebunie; dar creştinătatea, în inima sa, nu părăsi, ci mai mult găsi şi gustă într'o învăţătură comună pe Isus cel din Evanghelii.

Această stare liniştitoare, pentru sufletul creştin luă sfârşit cu veacul XV. Diferite cauze au dus la această frământare spirituală; dar două din ele au fost decisive, dând naştere la atâtea şi atâtea speculaţiuni teologice, dăunătoare celor ce le-au încercat şi mai mult celor ce şi-au lăsat mintea şi inima răpită de ele.

Aceste două cauze hotărîtoare au fost: humanismul prin cutezanţele sale păgâne şi protestantismul prin revizuirea valorilor religioase.

Drumul spre un libertinaj în credinţă şi'n gândire, croit odată, nu s'a mai oprit, şi mintea multora nu s'a sfiit să născocească cele mai cumplite erori cu privire la persoana Mântuitorului.

In veacul XV numărul acestora este destul de mare. Amintim însă numai pe îndrăcitul jurist Jean Bodin, care în cartea sa „Colloque des Sept Savants" reia şi susţine cu multă putere ereziile celui de al III-lea şi al IV-lea secol cu privire la Hristos cel întrupat, afirmând în esenţă că e de necrezut ca Dumnezeu să se fi întrupat.

Deasemeni rabinul Salomon Barcassi, combate Evangheliile cu aceleaş argumente pe cari le-a folosit şi Cels în veacul al II-lea.

Amintim de asemeni pe Faust Socin, care a negat filiaţiunea divină a lui Isus şi al cărui catehism a apărut la 1605.

Aceste afirmaţiuni, gratuite — împreună cu altele multe de acelaş fel — treziră la sfârşitul secolului al XVI-lea şi începutul celui de al XVII-lea, apologeti cari în bună parte spulberară argumentele neîntemeiate ale celor rătăciţi.

Intre aceştia numărăm pe Piu V, Carol Boromeul Filip Nereul, Ignatie de Loyola etc.

Mai departe raţionaliştii secolului al XVIII-lea, negând supranaturalul şi orice religiune pozitivă, combat creştinismul ca principalul obstacol al progresului ideilor şi ştiinţelor, într'un cuvânt al civilizaţiei.

Rămâi uimit când citeşti afirmaţiuni, nu ale unor pamfletari, ci ale celor mai iluştri reprezentanţi ai literilor, ca ale unui Diderot, Holbach, Frideric II, Voltaire, cari atribue atâtea negheobii, infamii şi contradicţiuni ucenicilor lui Isus.

După ei, Isus n'a fost decât un grosolan ţăran din Iudeia, mult mai vioi, fără îndoială, decât ceilalţi locuitori ai cantonului său, dar....

Evangheliile sunt un produs al câtorva Galilieni cari se ataşaseră sectei întemeiată de Isus, ca o opunere la atâtea secte iudaice, cu o morală deosebită, şi cari au găsit câţiva dotaţi cu scrisul, cari primiră a scrie contra Iudeilor — Evangheliile, într'un număr destul de mare, consunând toate în minunile atribuite fundatorului sectei.

„Convertirea Apostolului Pavel e privită ca cea mai nebună, cea mai fanatică şi cea mai desgustătoare, legendă.

In această epocă, de presărate eclipse spirituale, Hermann Samuel Reimarus compuse în secret o mare lucrare întitulată „Apologie pentru adoratorii raţionali ai lui Dumnezeu". Murind în 1768, din manuscrisul său fură publicate în parte, trei fragmente succesive în 1774, 1777 şi 1778 de către Lessing.

In acestea, autorul, fără probe evidente, conchide că viaţa lui Isus n'a fost decât o minciună.

Fragmentele acestea produseră un scandal şi deschiseră calea exegezei raţionaliste din secolul al XIX-lea.

Albert Schweitzer le numeşte pe drept „marea uvertură în care toate motivele viitoarei cercetări a vieţii lui Isus îşi vor găsi ecoul".

Urmează apoi raţionalismul vulgar, care în ultimile decenii ale sec. al XVIII-lea şi în primele ale sec. XIX-lea, declară că povestirile din Evanghelii sunt adevărate, dar faptele supranaturale sunt numai o părere şi se pot explica în mod natural.

Maestrul acestei interpretări fu profesorul Gottlob Paul din Heidelberg, care asupra morții și învierii Mântuitorului susținea că moartea n'a fost decât o sincopă trecătoare, urmată de o trezire de câteva zile și apoi de moartea definitivă.

Epocă mai face în acest timp „Viața lui Isus" a heghelianului D. F. Strauss.

Toată sforțarea lui Strauss a fost de a substitui în viața lui Isus faptele reale cu ceeace am numi „mitul evanghelic" adecă concepțiuni ideale, ulterior traduse în termeni istorici.

Totuși, interpretarea lui Strauss nu a fost mulțumitoare și școala din Tübingen, prin reprezentanții săi, între cari Christian Baur, emise ipoteza zisă a scrierilor cu tendință, voind a proba că evangheliile sunt plăzmuiri din veacul al II-lea.

Astfel școala din Tübingen, prin criticile sale, produse o mulțime de alte ipoteze, fără rezultatul așteptat, întrucât toate afirmațiile lor se contraziceau.

Așa, unii au redus viața lui Isus la copierea lui Mesia cel ebraic, iar alții au confirmat că creștinismul a ieșit din amalgomul mesianismului jidovesc cu păgânismul — și câte alte erori...

Dar dacă marele public era strein de discuțiile acestea sarbede, cari după o scurtă agonie se îngropară unele pe altele, pierzându-se definitiv la atingerea cu sufletul adânc creștin; dacă toate aceste ipoteze, părând a purta și îngropa cu ele taina creștinismului, erau aclamate de vre-un tânăr licean sau vre-un doritor de noutăți, mai mult dintr'un fel de snobism decât din convingere, nu e mai puțin adevărat că aceste ipoteze dădură naștere la lucrări literare de oarecare valoare prin stilul lor atrăgător, lucrări cari strecurară în suflete aceste idei, producând îndoiala celorce nu aveau alte cunoștințe despre Mântuitorul decât cartea care li se îmbia stăruitor și în mod ciudat.

O asemenea lucrare întitulată „Viața lui Isus", dădu la iveală francezul Ernest Renan. Sub forma unui minunat roman, plin de poezie.

Ceeace n'au putut face ipotezele de mai sus, emise în fel și chip, a făcut cu prisos „Viața lui Isus" a lui Ernest Renan, picurând în sufletele cititorilor grozavele aberații cu privire la Mântuitorul Hristos.

Tradusă în mai multe limbi — deci şi în româneşte — ne putem imagina cât de uşor a pătruns această carte în lumea creştină.

Că a influenţat pe cititori, strecurându-le în suflet îndoiala şi raţionalizarea persoanei Mântuitorului, este lucru cert. Cunosc acest lucru încă de pe când eram în cursul superior de liceu, iar acum fiind preot, am avut dese prilejuri să aud din gura multora, chemaţi să formeze sufletele, ocupând locuri de înaltă conducere, debitându-se idei raţionaliste, împrumutate dela Renan.

Din „Viaţa lui Isus" a lui Renan se desprind următoarele:

1. Evangheliile în bună parte sunt nişte legende.
2. Isus n'a făcut minuni.
3. Morala lui Isus este fără originalitate.
4. Isus este panteist.
5. Isus nu este Fiul lui Dumnezeu.

Nimic altceva, deci, decât celece au fost desbătute în ipotezele de mai sus.

Acest roman a fost în bună parte combătut.

Luptă aprigă, împotrivă-i, s'a dus de diferiţi clerici şi laici.

Nu voi stărui asupra acestei cărţi. Cele ce am amintit aici despre ea, sunt numai pentru a constata o asemănare între acestea şi cele ce voi arăta mai departe, susţinute într'un nou roman de ultimă oră, în acest sens.

E vorba deci de un nou roman, destul de atrăgător, care-şi făcu apariţia şi în româneşte la începutul anului 1935, „Fiul Omului" al lui Emil Ludwig.

Insuşi titlul arată tendinţa acestei cărţi, care nu rezumă altceva, dupăcum vom arăta ulterior, decât aceleaşi teze raţionaliste arătate la început. In mod destul de abil, ca şi Renan, autorul le strecoară în sufletul cititorului pe calea romanului.

Toate aceste scrieri speculative, fie pretinse ştiinţifice, fie literare, sunt o împlinire a viziunii dreptului Simeon. Prin ele mulţi şi-au vărsat ura, spre căderea lor, împotriva lui Isus, devenind piatră de sminteală şi pentru mulţi dintre cititori. Dar vai de cei prin cari vine sminteala!

Pentru aceştia, cari prin negaţiunea doctrinii şi existenţii lui Hristos L-au răstignit din nou de atâtea ori, noi ne

rugăm lui Hristos Dumnezeu, zicând: „Doamne iartă-i, că nu ştiu ce fac“ (Luca 23, 34), convinşi fiind, că în ciuda minţii lor rebele, inima lor n'a părăsit definitiv pe Isus, pe care adeseori Il vor fi chemat şi-l vor rechema în viaţă.

II

In rezumat tezele raţionaliste, pe cari evreul Emil Ludwig, caută să le popularizeze prin romanul „Fiul Omului“ se pot reduce la următoarele:

1. Evangheliile nu sunt adevărate; ele se contrazic şi sunt completate mai târziu.

2. Isus a fost un simplu om, dupăcum se şi numeşte „Fiul Omului“.

3. Isus a avut fraţi şi surori.

4. Isus n'a făcut minuni.

5. Invierea lui Isus este de domeniul fantaziei.

O bună parte din cititorii cari nu cunosc pe Mântuitorul decât din romane, uşor pot fi duşi în rătăcire de acest evreu care caută să zdruncine şi să destrame credinţa în Hristos Mântuitorul.

Şi cine şi-ar şi putea închipui, că un evreu ar avea azi altă atitudine faţă de Mântuitorul, decât aceea pe care au avut-o strămoşii săi acum două mii de ani?

In fiecare din aceştia, Caiafa din nou se ridică să aducă mărturii false şi să condamne pe Celce a dat viaţă lumii! Ei nu pot să mai ofere crucea, căci prin cruce noi am luat isbăvirea, dar ne oferă otrava aceasta în cupă aurită.

Dar, Dumnezeu nu se lasă batjocorit, nimeni să nu se înşele despre aceasta.

Aruncaţi această carte, căci filele ei ard, iar adevărul iată-l:

1. Evangheliile sunt adevărate, sunt scrise de sfinţii Apostoli, în timpul Apostolilor, şi nu mai târziu.

„Evanghelie“ înseamnă vestea bună a mântuirii, adusă nouă, oamenilor, de către Isus Hristos, din partea lui Dumnezeu. Persoana lui Isus face parte integrantă din ea. Evanghelia este misiunea Sa totală, indivizibilă, cuprinzând acte şi cuvinte (minuni şi învăţături).

Evanghelia este deci una, însă ea ne-a fost lăsată în scris, în patru versiuni, de către cei patru evanghelişti, martori direcţi sau indirecţi ai vieţii Mântuitorului.

Că evanghelia relatează numai purul adevăr e lucru cert, fiindcă ar fi imposibil ca patru evanghelişti să se înţeleagă a răspândi minciuni, pe cari ei înşişi n'ar fi avut nici un motiv să le creadă; şi apoi uşor ar fi fost prinşi cu minciuna de ceice au cunoscut pe Isus Hristos.

Starea culturală a omenirii era într'un stadiu destul de înaintat şi deci cum s'ar fi putut admite răspândirea în întreaga lume a unor atari neadevăruri, pentru cari propoveduitorii nu primeau nici-o răsplată, nici-o mărire, ci dimpotrivă suferinţe şi moarte de mucenici!?

Mărturii despre scrierea Evangheliilor de către înşişi sfinţii autori Matei şi Ioan, cari au trăit cu Isus, Marcu şi Luca, cari au fost ucenici ai apostolilor, sunt destule, dar mulţi le ignorează, fiindcă urmăresc scopuri diabolice.

In multe biblioteci din Europa se păstrează manuscrise ale celor patru Evanghelii, unele datând din veacul al IV-lea şi manuscrise cuprinzând tâlcuiri la aceste Evanghelii încă din veacul al III-lea, cum sunt tâlcuirile făcute de Origen la Matei, Luca şi Ioan, dintre anii 200—250. Deasemeni avem scrieri datând dintre anii 150—200, în cari sfinţii părinţi şi scriitorii creştini dau o mulţime de locuri din Evanghelii. Aşa sunt scrierile lui Irineu, pe cari până şi necredincioşii le recunosc de autentice şi cari cuprind învăţăturile şi minunile lui Isus din Evanghelii. Sf. Irineu ne dă şi desluşiri despre scrierea celor patru Evanghelii; deasemeni o mulţime de locuri din Evanghelii găsim în scrierile lui Tertulian, Clement Alexandrinul şi la alţi scriitori.

Sf. Policarp, care a murit la 167, şi a fost ucenic al Sf. Ioan, ne-a lăsat o epistolă, recunoscută ca autentică, în care numeşte pe Apostolul Ioan evanghelist — şi vorbeşte de Isus cel din Evanghelii şi de minunile Lui aşa cum a auzit dela Ioan şi aşa cum acesta a scris. Tot în această epistolă găsim mărturii şi despre celelalte Evanghelii.

Un alt martor, care dovedeşte că Evangheliile sunt scrise de Apostoli şi cuprind adevărul, este Papia, episcopul Ierapolei, ucenic al apostolilor Mântuitorului, mort la 120.

In scrierile sale spune că Sf. Apostol Matei a scris Evanghelia sa în evreeşte; iar Marcu a scris după spusele Sf. Apostol Petru celece a învăţat şi a făcut Mântuitorul.

Sf. Iustin filosoful, bărbat foarte învăţat, a scris multe cărţi de apărare pentru creştini, trimise şi senatului roman, în veacul al II-lea, împotriva cărora nu s'a putut spune nimic; şi în aceste scrieri întâlnim foarte multe locuri din Evanghelii. Născut păgân, adânc cunoscător al credinţelor din timpul său, numai după ce se convinse, în urma unor minuţioase învestigaţii, de adevărul din Evanghelii, pecetlui cu moarte de mucenic, la 166, învăţăturile însuşite şi propoveduite.

Inşişi ereticii primelor timpuri apropiate de Apostoli sunt o mărturie despre adevărul cuprins în Evanghelii.

Toate scrierile primelor veacuri concordă în a recunoaşte autenticitatea şi veracitatea Evangheliilor.

Timpul când s'au scris Evangheliile este pentru Matei, Marcu şi Luca înainte de anul 70, iar pentru Ioan între 80—90; deci un timp destul de apropiat de Mântuitorul, când autorii şi-au putut fixa fidel cele auzite şi văzute.

Oricât s'au încercat raţionaliştii să aşeze Evangheliile mai târziu şi să arete că ar fi primit deci adaosuri, n'au reuşit, fiindcă mărturiile primelor veacuri, cercetate, au probat cu suficienţă contrariul.

Dar Evangheliile se mai pot proba şi cu dovezi lăuntrice. Aşa Matei şi Marcu au scris înainte de 70, adică de anul dărâmării Ierusalimului, profeţie făcută de Mântuitorul, dar neîmplinită până la acel timp; Marcu, în cap. 14, 50—52, pomeneşte de un tânăr care mergea după Isus, când a fost prins, şi care nu poate fi altul decât el.

Luca spune la început că istoriseşte faptele Mântuitorului aşa cum le-a auzit dela Apostolii cari au fost martori la toate acestea. In Faptele Apostolilor Luca aminteşte şi de Evanghelia pe care a scris-o el. Tot în Fapte Luca se arată ca tovarăş al Sf. Pavel; 16, 9—16; 20, 6; 21, 6, 27—28; martor ocular la atâtea minuni făcute de Sf. Apostol Pavel spunând: noi ne-am dus, noi am făcut.

Apostolul Ioan se declară singur martor ocular al Mântuitorului 1, 14; el dă exact locul şi timpul evenimentelor, arătând şi ceasul, 1, 34; 2, 1; 4, 6; 13, 23—25; 18, 15;

19, 26; 20, 2—8; deasemeni într'una din epistolele sale Ioan se declară categoric martor al acestora; I Ioan 1, 1—5; I Ioan 4, 14.

Apostolul Ioan cunoştea cele trei Evanghelii dinaintea sa şi aceasta ne-o mărturisesc atâţia scriitori creştini din primele timpuri, între cari e destul să amintim pe Clement, vestitul profesor din Alexandria, care a trăit în timpul cel mai apropiat de Ioan.

Contraziceri între Evanghelii nu sunt şi ceice afirmă aceasta o fac din rea credinţă, alergând la un ultim refugiu pentru a sdruncina autoritatea lor. Iar unele deosebiri sunt mai mult o probă că cei patru evanghelişti au scris în timp şi loc diferit, şi nu s'au înţeles în prealabil asupra acestor lucruri; aceste deosebiri aduc completări iar nu contraziceri.

Dealtfel, dacă ar fi fost identice Evangheliile, necredincioşii ar fi venit cu alte ipoteze pentru a le respinge.

Cele patru epistole mari ale Sf. Apostol Pavel, a căror autenticitate a fost recunoscută de cei mai pretenţioşi critici, prin cuprinsul lor, în care Apostolul Pavel nu mărturiseşte o altă învăţătură decât cea propoveduită şi de ceilalţi apostoli (Galateni), nu cuprind nici-o contrazicere cu Evangheliile. In aceste epistole se dă lămurit aceeaş învăţătură, aceleaşi minuni, cuprinse în Evanghelii, despre Isus Hristos, ca Fiu al lui Dumnezeu, care s'a întrupat pentru mântuirea oamenilor.

Evangheliile conţinând deci adevărul, tezele raţionaliste cad; dar să mai stăruim ceva asupra celorce ne-am propus.

2. Isus Hristos este Fiul lui Dumnezeu, unul născut, Dumnezeu deplin şi om deplin, fără de păcat.

In Sf. Scriptură adeseori întâlnim expresiunea de „Fiul Omului". Explicând pe larg înţelesul întrebuinţării acestei expresiuni e nevoie de un nou studiu. Iată esenţa.

In Noul Testament întâlnim această expresie la Matei primadată, în cap. 8, 20, unde Isus se numeşte pe Sine „Fiul Omului", numire ce El şi-o dăduse mult mai înainte, dupăcum vedem la Ioan 1, 51 şi 3, 13.

Autorul romanului „Fiul Omului" tinde să arate, că Isus se numeşte Fiul Omului, pentrucă nu este Fiul lui Dumnezeu, ci un om cu naştere naturală, adăogând în spri-

jinul tezei sale pe fraţii şi surorile lui Isus după trup, zdruncinând astfel şi dogma întrupării Mântuitorului şi feciorîa Maicii Domnului.

Ori autorul acestui roman este de rea credinţă, fiindcă, dupăcum vom vedea, Isus se numeşte şi Fiul lui Dumnezeu, fapt ce autorul îl ignorează.

Isus se numeşte „Fiul Omului" nu în înţelesul vulgar al autorului acestui roman, ci în înţelesul că fiind conceput de Fecioara Maria pe cale supranaturală din Duhul Sfânt şi astfel născut El a devenit membru şi al omenirii, pentru mântuirea căreia a venit pe pământ.

Totodată prin această numire Mântuitorul a voit să arate contemporanilor viziunea lui Daniil (7, 13), care a văzut un „Fiu de om", căruia Dumnezeu i-a dat stăpânirea şi puterea în veci.

Prin această numire se accentuiază deci firea omenească a lui Isus, dupăcum prin numirile de „Fiul lui Dumnezeu" sau simplu, Fiul, unul născut, se accentuiază firea dumnezeiască. Isus se numeşte adeseori Fiul lui Dumnezeu, fapt care i-a atras din partea Iudeilor prigonirea, întru cât ei socoteau această numire ca o blasfemie. Ioan 5, 17; Mat. 26, 63—66; Ioan 3, 16; Ioan 8, 58; Ioan 10, 24 etc. Dealtfel Evanghelia lui Ioan accentuiază tocmai divinitatea lui Isus, „Iar acestea s'au scris ca să credeţi că Isus este Hristos, Fiul lui Dumnezeu..." Ioan 20, 31.

Faptul că Isus nu se apără de atributul de Fiu al lui Dumnezeu nici chiar înaintea lui Caiafa, e o probă evidentă că El era însuşi Fiul lui Dumnezeu.

Fără îndoială deci, că nici pentru Isus şi nici pentru Iudeii cari cunoşteau profeţiile, nu a existat nici cel mai mic echivoc cu privire la titlul ce Mântuitorul îşi atribuia.

3. Problema fraţilor şi surorilor lui Isus, despre cari se face deseori pomenire în cartea „Fiul Omului", a fost atât de mult discutată şi atât de bine clarificată, încât o extindere mai mare asupra acestei chestiuni ar fi de prisos. Totuşi să amintim ceva.

In limba evreiască — şi în cea armeană — nu există un cuvânt cu care să se însemneze noţiunea de văr sau de rudă mai apropiată; şi atunci adeseori cuvântul de frate se întrebuinţa în multe cazuri de înrudiri apropiate.

Aşa Avram zise lui Lot, care îi era nepot „fiindcă noi suntem fraţi." Gen. 13, 8, Laban zise lui Iacob, nepotul său, „fiindcă noi suntem fraţi". Gen. 14, 14—16; Eliazar şi Keis sunt fraţi, şi Eliazar are fete, iar Keis numai băeţi, şi acestea se căsătoresc cu „fraţii lor"; ori ei erau veri. I Paral. 23, 21—22. Moise zise fiilor lui Oziil: „Scoateţi pe fraţii voştri" — adică pe verii lor. Lev. 10, 4.

In acest înţeles de veri, cuvântul de „fraţi" este uzitat şi în Noul Testament. Iar aici „fraţii şi surorile Domnului" sunt verii secundari ai lui Isus. Cercetând locurile dela Matei 27, 56; Marcu 15, 40; 16, 1; Luca 24, 10; Ioan 19, 25; verii aceştia sunt fiii Mariei, o vară a Maicii Domnului, soţia unui oarecare Cleopa.

Arătând deci că Isus n'a mai avut fraţi şi surori, şi că naşterea lui din Fecioara Maria este supranaturală, prin conlucrarea Sf. Duh, că precum este om adevărat, desăvârşit, nesupus păcatului, este şi Dumnezeu adevărat — putem adăoga că Fecioara Maria este pururea Fecioară, Născătoare nu numai de om ci şi de Dumnezeu şi deci se cuvine s'o venerăm mai mult decât pe toţi sfinţii şi îngerii, rugând-o să mijlocească la Dumnezeu pentru mântuirea noastră.

Astfel insinuările din „Fiul Omului" că Isus a avut fraţi şi surori, că e numai om, nedesăvârşit, cad deabinelea.

4. Minunile.

Iată piatra de scandal a tuturor raţionaliştilor. Unii le admit numai pe acelea cari s'ar putea explica pe cale naturală — prin sugestie — iar alţii le neagă complect.

De aici pleacă şi nerecunoaşterea Evangheliilor, întrucât ele conţin minuni.

Ori minunile sunt evenimentul capital al istoriei lumii, cum e silit a recunoaşte chiar Renan şi ele formează temelia creştinismului.

In „Fiul Omului" autorul recunoaşte istoricitatea numai a câtorva minuni: vindecări de posedaţi de diavol, de isterici, pe cari le explică în mod natural — datorită puterii de sugestie şi a influenţei magnetice, de care dispunea Isus şi pe care le-a folosit şi la Cana.

Ori este imposibil ca în trei ani să fi venit la Mântuitorul spre vindecare numai astfel de bolnavi, cum îi crede

el; deşi însuş adaogă ceeace sf. Evanghelist Matei spune clar, (8, 16; 12, 15) că mulţime multă de bolnavi veneau la Isus şi plecau tămăduiţi de orice boală ar fi fost cuprinşi.

In ceeace priveşte minunile, ca şi în alte chestiuni, autorul romanului „Fiul Omului" are o mare afinitate cu raţionaliştii moderni Jules Soury şi Binet Sanglé, ale căror ipoteze s'au dovedit ştiinţificeşte complect eronate.

Medicina psihologică spune că psihoterapia pare a avea o acţiune eficace privită aşa în mod general, dar aplicată practic la cazuri particulare nu dă rezultatele dorite şi cere un foarte lung timp de tratament.

Sugestiunea, pe calea căreia se caută explicarea unei părţi din minunile evanghelice, se poate exercita pentru cel în stare de veghe în două moduri: pe cale de convingere şi pe cale imperativă. Prima cere mult timp, o convorbire ostenitoare cu bolnavul, dela care se aşteaptă un efort; convorbirea să fie diplomatică, pentru a-i putea sugera ideea că trebue să se însănătoşeze, şi a-i capta încrederea absolută. Acest procedeu pretinde timp îndelungat, mai multe şedinţe şi acestea fără siguranţa reuşitei.

A doua, prin poruncă, constă în a vorbi sec şi autoritar bolnavului. Şi acest procedeu eşuiază, neproducând rezultate instantanee, ori de oricâtă putere ar dispune operatorul în acest sens.

Aşa fiind, minunile lui Isus nu s'au putut produce pe aceste căi.

Pierre Janet, în cartea sa „Medicina psihologică", spune, că *treizeci de ani* de minuţioase observaţii şi cercetări asupra a diferiţilor pacienţi l-au făcut să se convingă, că pe calea sugestiei nu se poate suprima simptomele de neurastenie.

Ce mai spun necredincioşii de vindecările făcute de Mântuitorul dela distanţă, cari s'au efectuat în acelaş moment în care Mântuitorul a intervenit?

Sugestie! — vor striga ei întru neputinţa lor; dar atunci se întrec cu gluma şi nu mai merită nici un răspuns.

Dar potolirea furtunii, înmulţirea pânilor, tămăduirea leproşilor, orbilor, boli deplin constatate, cum s'au efectuat? Căci minunile ori le negăm în bloc, ori le admitem pe toate.

Şi atunci cum explicăm pe acestea fără a admite supranaturalul; căci alegând numai pe cele cari ne convin, înseamnă că suntem de rea credinţă.

Toate minunile sunt relatate cu multe amănunte pe cari nu le putem ignora; boalele sunt în aşa fel arătate, că nu mai încape nici o îndoială despre deplina lor realitate, fiind înaintate, încât o vindecare prin sugestie era imposibilă.

Motivul că Isus cere credinţă celor vindecaţi nu explică întru nimic folosirea sugestiei, fiindcă aceasta era o dispoziţie religioasă care ducea la persoana şi misiunea Mântuitorului; şi această credinţă o cerea nu numai înainte, ci şi după vindecare şi o cerea şi ucenicilor.

Deci între sugestie şi minunile din Evanghelie nu se poate stabili nici o legătură. Ştiinţa medicală o probează cu evidenţă. Dimpotrivă, între minuni şi învăţătura lui Isus, există cea mai perfectă armonie, ambele probând că Isus este Dumnezeu.

Asupra învierii din morţi avem de adăogat că nu este nici un caz letargic, cum spune despre fica lui Iair, autorul romanului „Fiul Omului", care trece cu tăcerea celelalte două învieri — a fiului văduvei din Naim şi a lui Lazăr — unde i-ar fi imposibil să mai invoace acest motiv; fiindcă mulţimea şi părinţii fetei constataseră moartea deabinelea; dacă Isus spune că doarme numai, e pentru a însemna că moartea pentru El ca Dumnezeu nu e decât un somn.

Invierile din morţi probează, mai mult, că Isus este Dumnezeu, stăpânul vieţii şi al morţii.

5. Dar cea mai mare minune, minunea minunilor, cheia împărăţiei ceriurilor, baza edificiului creştinismului, este însăş învierea din morţi a Mântuitorului. I Corint 15.

Asupra morţii lui Isus istoria posedă cele mai bune garanţii. Evangheliştii redau aceasta cu amănunte ce risipesc orice îndoială. Pilat şi Iudeii s'au convins de aceasta. Deci nu putea avea loc nici o mistificare.

Posiblitatea de a se fi furat trupul lui Isus este o ipoteză copilărească, ştiindu-se măsurile luate pentru paza mormântului.

Deci Isus a înviat. S'a arătat adeseori Apostolilor, a vorbit cu ei, a mâncat, a beut, le-a arătat semnul cuelor,

fapt de care ei s'au încredinţat prin însăş cercetările lor; nici închisoarea şi flagelaţia nu i-a putut opri să nu mărturisească cele ce au văzut.

Apariţiile Mântuitorului după înviere sunt evidente şi ele nu pot fi explicate prin halucinaţiile puse în socoteala celorce L-au văzut, sau prin simplele svonuri purtate de femeile credincioase.

Aceste presupuneri sunt, ca şi toate celelalte, întrucât nu pot suferi nici o probă ştiinţifică, făcute din rea credinţă.

Şi astfel, rămâne stabilit că religiunea creştină şi-a întemeiat credinţa sa pe un fond real, pe „Isus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, unul născut, care din Tatăl s'a născut mai înainte de toţi vecii; ...Carele pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire, s'a pogorât din cer, s'a întrupat din Duhul Sfânt şi din Maria Fecioara şi s'a făcut om. Şi s'a răstignit pentru noi în zilele lui Pilat din Pont, a pătimit şi s'a îngropat. Şi a înviat a treia zi după Scripturi".[1]

Pr. D. D. ACHIMESCU

[1] Din cărţile consultate cu privire la chestiunea noastră amintesc câteva:

1. Iésus Christ, două volume, de L. de Grandmaison.
2. Voilà vos bergers... (Iésus devant la science) de Docteur Émil Vérut.
3. Sf. Evanghelie după Mateiu, de Dr. Vasile Gheorghiu.
4. Dogmatica, de H. Andrutsos, trad. de Dr. D. Stăniloae.
5. Sermons Choisis, de Bossuet.
6. Sf. Ioan Botezătorul, de Pr. Dr. Gh. I. Ghia.
7. Hristos în teologia contimporană, de A. Wesphal, tradus de subs. în Revista Teologică. N-rii 5, 6, 7, 1926.
8. Istoria Bisericească Universală, de Eusebiu Popovici.

DESPRE UNIREA BISERICII ANGLICANE CU BISERICILE ORTODOXE[1]

de GEORGIUS LEICESTER MARRIOTT A. M.

ÎNCEPUTUL CUVÂNTĂRII DESPRE CEEACE ZICE PROROCUL ISAIA: TE-AM DAT DE LEGĂMÂNT AL POPORULUI[2]

Aşa grăeşte prorocul Isaia: *Te-am dat spre legământ al poporului.*[3] Ne vom strădui, în numele Dumnezeului nostru, cu ajutorul şi cu darul Lui, să expunem, pe cât suntem în stare cu puterile minţii noastre: ce ne arată, ce ne învaţă, la ce ne îndeamnă prorocul. Fără îndoială, despre Hristos grăeşte el, mai bine zis: despre Cuvântul lui Dumnezeu, Fiul Unul Născut, care avea să vină ca să *înfăptuiască legământul* poporului, adecă de a încheia legământul între popor şi între Dumnezeu. Ceeace aminteşte că va face, a îndeplinit după întruparea Sa. Pe popor cu adevărat l-a răscumpărat, răscumpărându-l l-a împăcat cu Dumnezeu, prin legământ, prin întemeierea Bisericii, pe care[4] nici porţile iadului nu o vor birui.[5] Căci, desigur, deşi un oare-

[1] Cuvânt ţinut în Oxford, la biserica Sf. Fecioare Maria în Dumineca II după Botezul Domnului în anul 1935.

[2] *Nota traducătorului:* Autorul citează după Vulgata: Dedi te in foedus populi. Te-am dat pe tine legământ al poporului (la singular), înţelegându-l pe Domnul Hristos, Celce a mijlocit, în sens spiritual, restabilirea legământului poporului Israiltean cu Dumnezeu. După traducerea grecească, numită Alexandrina, acelaş text (καὶ ἔδωκά σε εἰς διαθήκην τῶν ἐθνῶν) redat după Biblia românească, sună astfel: „şi te-am dat spre împăcare neamurilor" (adecă popoarelor). Deosebirea nu e esenţială. Noi redăm însă textul citat de autorul nostru după Vulgata, în forma de „legământ poporului", exprimare ce ni se pare mai potrivită ideilor urmărite de autor, un „anglican", care — grăind naţiunei sale proprii — râvneşte pentru restabilirea aceleia în vechiul legământ sufletesc, în care mai trăise neamul său cu Vechiul Orient ortodox până la meteahna desbinării pricinuite de Papism.

[3] Isaia 49, 8. [4] Dupăcum El însuşi a spus-o.

[5] Sf. Matei 16, 18.

carele dintre patriarhi s'a despărțit, pe sine și pe ai săi, de către societatea de obște, Biserica totuși rămâne nevătămată. Ea se păstrează ortodoxă, nu într'atâta pentrucă învățătura adevărată și dreaptă o păstrează întru toate, ci pentrucă se bucură[1] de adevărată comuniune[2] cu Sfântul Duh și dela Acesta se învață, cu ce reverință să cade să adore și să glorifice[3] pe Prea Sfânta Treime. Ea[4] rămâne neîmpărtășită de nici o rătăcire, ca una care niciodată nu și-a pierdut sfințenia, nici comuniunea[5] cu Sfântul Duh; căci, anume, toate păcatele acelora, cari sunt întovărășiți în aceea Biserică, li se curățesc, iar pornirile inimei li se guvernează[6] prin largul ajutor al lui Dumnezeu. Lucrul lui Dumnezeu stă pe loc, nestingherit. Legământul se păstrează neatins și nevătămat. Chiar nimeni nu poate s'o vază,[8] fără a i se fi dat să vază pe apostoli, profeți, martiri, îngeri și arhangheli, pe Mielul lui Dumnezeu și pe Prea Sfânta Treime. De aci vine, că ori de câte ori văz eu această Biserică, mă aprind foarte de dorul ca să mă atașez la sânul ei. Și voi, dacă nu mă înșel, simțiți la fel. Ce anume, doriți mai ales? Cu ce cereri stăruiți către Domnul? Dacă El v'ar făgădui cu siguranță, că ar împlini orice rugăciune a voastră, ce ați cere dela Dânsul? Eu aud glasul inimei voastre: ca să se restabilească legătura între noi și adevărata Biserică. Deci să lucrăm cu stăruință, ca să ne reintegrăm în comuniunea Bisericilor și ca Biserica noastră să se alipească și să se facă una cu acel Trup, al cărui Cap este Hristos. Către acest scop, care trebue urmărit, merg toate acelea ce am să vă vestesc, și nici n'o să întrelas cu voia ceva din ceeace mi se va părea așa de folositor pentru o asemenea cauză. Astfel, dela început chiar, vă atrag luarea aminte: De ce nu suntem una cu Biserica ortodoxă? In ce chip s'a săvârșit acea desbinare? Cine dintre ai noștri a rupt legăturile cu acea Biserică?

Unitatea Bisericii, fraților, a surpat-o trufia de nesuportat a patriarhului Romei, care dorea stăpânirea peste întreaga Biserică; ba încă impunea în public orânduiri și învățături nouă și făcea multe înnoiri împotriva obiceiului de obște (catolic). Deși el, prin săvârșirea schismei, s'a

[1] Se împărtășește. [2] Impreunare. [3] Proslăvească. [4] Biserica.
[5] Impărtășirea. [6] Călăuzesc. [7] Pe Biserică.

despărţit pe sine de comuniunea bisericilor, nu numai pe o singură Biserică şi-a făcut-o părtaşe nelegiuirii sale, ci au fost rupte[1] mai multe, între cari şi Biserica noastră. Dar fără voia şi fără de vina noastră am fost smulşi. Nouă nu ni-a fost vre-odată în gând, ca să frângem comuniunea. Mai bucuroşi muriam de o mie de ori, decât să desăvârşim aceea fărădelege. Această groaznică ruşine, patriarhul nostru a luat-o asupra sa. Biserica anglicană, împrejmuită prin înşelăciune, l-a însoţit pe patriarhul în schismă. Fără îndoială, situaţia Bisericii noastre era ca şi aceea a nevinovaţilor şi credincioşilor Ingeri, cari se alăturaseră legiunilor răsvrătitorului Lucifer, neştiind că acela se lepădase de Dumnezeu. Inţelegând de aceasta, Biserica s'a plâns că a fost împrejmuită, înşelată, dusă în rătăcire. Târziu, ea a cunoscut pe trufaşul tiran, pe care-l avuse ca tată blând; a aflat un fur în acela pe care-l socotise păstor; a găsit făcător de răsvrătire şi de zarvă în acela pe care-l socotea păzitor al credinţii şi legătură a societăţii. Şi astfel, Biserica era cuprinsă de prea mare îngrijorare: era înspăimântată de glasuri uimitoare[2] trimise din ceruri; de pe urma prevestirilor i se oprea răsuflarea.[3] Se auzia sentinţă tristă şi de îngropăciune: Patriarhul vostru este un răsvrătit; el mânueşte ferestrăul desbinării în Biserică. Chipurile Sfinţilor au picurat atunci sudoare. Insuş Hristos, întristat şi lăcrămând asculta, zicând: Oare îngădui-veţi voi să se vatăme Legământul pe care l-am întemeiat cu sângele Meu? Prin aceste şi prin alte semne de acest fel fiind făcută luătoare aminte, Biserica noastră şi-a revendicat cu ajutorul Principilor[4] săi, libertatea de a sta în legătură cu Biserica aceea, căreia patriarhul dela Roma nu i se poate împotrivi prin nici un drept. Din nici o altă cauză, nu ni-am substras de sub jurisdicţiunea patriarhului dela Roma, decât numai ca să nu fim îndepărtaţi de îmbrăţişarea[5] Bisericii.

Insaşi Biserica vrea să ne îmbrăţişeze pe noi. Mărturie să-mi fie Meletie, patriarhul dela Constantinopol, care prin scrisoarea sa din 1922 către arhiepiscopul din Canterbury, exprimă aceeace Biserica sa ţine despre dreptul şi despre

[1] Atrase. [2] Extraordinare. [3] Era să moară de spaimă.
[4] Domnitorilor. [5] Comuniunea.

hirotoniile acelora, cari la noi slujesc cele sfinte. Din acea scrisoare, oricât de cunoscută Vă este, voi scoate ceva, spre a ne folosi de ea cu bună judecată şi ca să aveţi nădejdea, că vom găsi putinţa de întoarcerea lucrurilor spre bine. Auziţi, fraţilor, glasul aceluia care deţine întâietatea între Bisericile Răsăritului. Iată, cum grăeşte: Hirotoniile episcopilor, presbiterilor şi diaconilor, cari se săvârşesc în Biserica anglicană, sunt deopotrivă cu cele ale Bisericii romane, la fel cu ale celei armene,[1] deopotrivă de catolice, cari se numesc Biserici vechi; căci în ele se găseşte aceea de ce creştinul ortodox are trebuinţă pentru a recunoaşte harisma Preoţiei. Şi aşa, nu mult după aceasta, Bisericile cari sunt în Ierusalim şi în insula Cipru au fost de acord cu Prea Sfânta Biserică din Constantinopol. Ce? Aţi auzit cândva, ceva mai plăcut? Bosforule, cu ce laude te voi încărca? Cu ce cântări te voi sărbători? Undele tale sunt mult mai de preferat decât fluviul Tibrului. Tu nu ai nici un lac Avernus, al cărui miros,[2] aducător de moarte sufoacă păsările cari sboară pe deasupra lui; ci ai numai dulce-surâzătoarea mare, împodobită cu insule ca mărgăritarele mari. Pe tine[3] privindu-te, nu altfel, ci ca sf. Ioan ne simţim răpiţi în ceruri şi vedem sfânta cetate a Ierusalimului, cea cu slava lui Dumnezeu, şi lumina ei asemenea cu piatra prea scumpă, ca piatra iaspis, ce este ca cristalul.[4] E foarte plăcut de a zăbovi în această senină şi fericită viziune; dar este mai folositor să coborîm pe pământ şi să revenim la chestiune. Patriarhul, pe care l-am găsit judecător drept, se dovedeşte un sfătuitor înţelept. Rogu-Vă, fiţi cu luare aminte, ce se scrie în călcâiul acelei epistole. Iată, cum grăeşte el: O, de-ar da Tatăl ceresc, prin graţia Domnului nostru Isus Hristos, ca să gândim una şi aceeaşi. Oare nesocotim sfatul[5] acestuia? Oare, vrem să zădărnicim nădejdea lui? Oare, vom îngădui, ca rugăciunile lui în cauză să se verse înzadar? Nu pot să mă stăpânesc de a nu trata cu asprime zăbăvnicia noastră, a celorce — ca porcii cari calcă în picioare mărgăritarele — am socotit ca desconsiderare nădejdea unirii ce ni se îmbie. Mult timp am pierdut înzadar.

[1] Amândouă. [2] Emanaţie. [3] Bosfor.

[4] Apoc. XXI. 10—11. [5] Părerea.

Am stat nepăsători şi fără treabă. Când ne vom reveni în fire, în sfârşit?

Vedeţi, prea iubiţilor, care este condiţia legământului, ca adecă să urmăm credinţa cea din Biserica ortodoxă. Ce fel?, doar condiţiunea aceasta, care numai ea singură ne poate face fericiţi, o vom socoti aspră şi nepotrivită? Ce poate fi mai fericit[1] şi mai sublim decât credinţa? In adevăr, lucruri cereşti vede oricine are credinţă. Şi dacă ţii caldă credinţa, tu auzi sunându-ţi în urechi acordul cerescului cor al îngerilor. Asemenea simţuri stăpânite de orbie şi de surzenie, prin misterul acesta se eliberează şi se întăresc pentru a privi[2] cele duhovniceşti. Această credinţă ni-o recomandă nouă Bisericile ortodoxe. Şi atunci, ce mai stă împotrivă? Ce piedecă mai există, din pricina căreia să nu păzim aceeaş credinţă şi de a fi cu toţii de aceeaş părere? Fără îndoială, fraţilor, eu nu stau pe gânduri de a mărturisi, că sunt una cu Bisericile ortodoxe. Acel „Filioque" — „şi dela Fiul" — socotesc că trebue scos din simbolul credinţei. Dacă în Biserica noastră se propovădueşte ceva împotriva învăţăturii vechii Biserici, eu o resping. Mărturisesc pe Hristos, că e cu adevărat prezent şi se cuvine să fie adorat de credincioşi în Prea Sfânta Sa Cină;[3] — că se cuvine să se dea cinstire sfinţilor bărbaţi şi femei, cărora, ieşiţi deja din viaţă, trebue să le cerem a se ruga pentru noi; — că preoţilor Bisericii noastre, aşezaţi după rânduială în sfintele grade,[4] trebue să li se acorde prin autoritate dumnezeească să predice evanghelia, să aducă Trupul şi Sângele lui Hristos după rânduiala jertfei; pe cei ce se căesc de păcate să-i deslege de sub vină; că, prin urmare, turmei lui Hristos să slujească după disciplina[5] veche a Bisericii universale. Şi Voi, cărora mă adresez, sunteţi, dupăcum se vede, de aceeaş părere cu mine, în aceste chestiuni. Dar deoarece, dupăcum este cuviincios, numai cu ajutorul lui Dumnezeu putem din toată inima să credem şi să mărturisim credinţa, vă îndemn ca, urmând exemplul Apostolilor, zilnic să cereţi lui Dumnezeu: Adaoge-ne nouă credinţa.[6] Dacă aceasta o veţi face din tot sufletul, înafară de orice îndoială, vă va da credinţă; va călăuzi paşii voştri

[1] Fericitor. [2] Contempla. [3] Euharistie.
[4] Ale hirotonirii. [5] Rânduiala. [6] Sf. Luca: XVII. 5.

către toate tainele[1] dumnezeeştei discipline; din bunele şi supracereştile Sale lăcaşuri, va trimite, ca să se sălăşluiască în inimile voastre, adierea dulce[2] ca o boare de zefir. După aceea, nimic nu va mai sta împotrivă ca ajungând, în sfârşit, de acord cu toţii în această dumnezeească treabă,[3] Bisericile să închee legământul, ca astfel noi întorşi cu ceilalţi împreună în braţele şi la sânul prea iubitei Mame, să urmăm pe mai departe o singură disciplină[4] în frăţească tovărăşie.

Nu cumva v'ar fi spre greutate să ascultaţi o comparaţie? Numai să nu vă fie neplăcută. A fost cândva o tinără copilă, iubită de mamă-sa într'un chip deosebit. Ea creştea într'o casă regală, avea parte de toate plăcerile. Adaogă şi aceea că, îndată ce a ştiut să vorbească, mamă-sa a învăţat-o de-a rostul un imn oarecare scris de Sf. Ştefan:

Sisne lassus aerumnosus
Corde, dic, languescas?
Ille dicit: Veni Mihi
Fidens et quiescas.[5]

Cine nu o va socoti pe mama aceea mai fericită decât pe copilă? Insă cât de nestatornic este norocul? Căci furii au năvălit pe neaşteptate în imperiul acela şi despoind casa regală, pe fiica smulsă din braţele mamei sale au dus-o într'o ţară îndepărtată, unde, silită să săvârşească lucru de sclav, a răbdat cu curaj foame, bătăi şi deosebite feluri de cruzimi. Totuşi, ea s'a purtat cu curaj şi cu răbdare. Imnul pe care-l învăţase de-a rostul dela mamă-sa, îi pricinuia uşurare; nădăjduia că, în cele din urmă, Dumnezeu Atotputernicul o va slobozi din nenorocire. In adevăr, îngerul trimis din ceriuri a scos-o din lagărul furilor şi i-a poruncit să întoarcă la mama ei. Fecioara, cu ajutorul lui Dumnezeu, a grăbit la casa părintească; s'a apropiat de casa regală, a dat faţă cu mamă-sa şi a dorit s'o îmbrăţişeze. Atunci ea păţi cel mai nenorocit lucru. Fiica şi-a re-

[1] Misteriile. [2] Plăcută. [3] Lucru. [4] Rânduială.

[5] Spune, eşti doar trudit, nenorocit?
Ţi-ai pierdut din suflet curajul?
El răspunde: Vino, în Mine
Te încrede şi Te vei odihni.

cunoscut mama. Dar mama nu şi-a recunoscut fiica. La început, fiica a fost izbită de întristare mare, îndoindu-se: cum ar putea să dovedească ea, că este fiica cea adevărată. După aceea, fiind inspirată de sus, a început să cânte imnul, modelându-şi glasul întocmai ca mai nainte de mulţi ani:

Veni Mihi fidens et quiescas.

Auzind aceasta, mama a cunoscut-o că e copila născută din trupul ei; pe sine însaşi s'a văzut în dânsa; chemându-o la sine, a îmbrăţişat-o, a sărutat-o de multe, multe ori, şi nici n'a putut să se oprească de a lăcrima. Ghicitoarea — enigma — aceasta, într'adevăr, nici nu este aşa de neînţeleasă, încât să aibă nevoie de explicator. Totuşi, iubiţi fraţi, dacă este şi cu voia voastră, vă voiu arăta pe scurt ce însemnează această asemănare. Copila aceea este Biserica anglicană. Mama este Biserica întreagă. Imnul, pe care fiica l-a îmvăţat dela mamă, este vechea doctrină şi disciplina, pe care Biserica ni-a dat-o spre păstrare. Duşmanii, cari au răpit copila sunt patriarhii occidentali, cari au despărţit Biserica noastră de către cea universală. Mai departe: dupăcum, prin intervenţia îngerului, fiica aceea, deja crescută, a fost pusă în libertate, tot aşa şi noi, sub proprii noştri principi, avem libertatea să lucrăm la fel cu ajutorul lui Dumnezeu. In cele din urmă, dupăcum aceleia i s'a ordonat să se întoarcă în braţele mamei sale prea iubite, tot aşa ni s'a poruncit şi nouă să ne unim cu obştea poporului lui Hristos. In sfârşit, de aceea îi trebuia ei imnul acela, ca prin el să se înfăţişeze[1] ca fiică; tot aşa şi noi, prin credinţa catolică[2] şi prin învăţătura predată din vechime, să ne dovedim că suntem cei mai adevăraţi creştini.

Căci, iată — aşa spusese cineva — mulţi dintre ai noştri se îndepărtează cu totul de credinţa catolică. Aceia[3] nu sunt neîmpărtăşiţi de credinţă, ci numai nu sunt pricepuţi — încercaţi — în plenitudinea credinţei. Ei păzesc credinţa cu multă infidelitate. Ei cred, ce e drept, că Mântuitorul a pătimit pentru mântuirea lor; dar nu pricep, că sfinţii slujitori[4] sunt înzestraţi de către Celce îi comandează din ceriuri, ca împuterniciţi să guverneze Biserica; să ierte prin

[1] Dovedească. [2] Universală. [3] Despre cari se grăieşte aşa.
[4] Preoţii.

putere de drept păcatele, în numele lui Dumnezeu; să schimbe[1] pânea şi vinul în Trupul şi Sângele Aceluia. Dar, nu trebue să desperăm pentru dânşii. Căci astăzi nu este prea grea chestiunea întoarcerei turmei noastre la vechea disciplină. Poate, a fost că oamenii noştri au convenit prea rareori cu Bisericile orientale; din cauza aceasta doctrina lor a fost prea puţin deosebită de credinţa romană. Acum însă, când foarte adeseori noi mergem la ei şi dânşii vin la noi, nimeni nu mai este care să nu cunoască în ce se deosebeşte credinţa lor şi cea Romană. Poporul britanic urăşte trufia Romană şi iubeşte vechea tradiţiune[2] a Bisericii universale. El, tot pe atâta de înclinat este spre aceasta, pe cât de potrivnic este celeialalte.

Eu cer ajutorul vostru, vă rog cu lacrimi. Aceia cărora vă grăiesc, aveţi ştiinţă, erudiţie, înţelepciune; voi puteţi instrui minţile celor tineri şi să le fasonaţi. Vă rog pe voi, ca gloria, frumseţa, sfinţenia Bisericei încă nedespărţite în aşa fel să le faceţi cunoscute, încât[3] să se înflăcăreze de dorinţa restaurării acelei societăţi. Tineretul să înveţe că, în cursul acelor veacuri, una a fost Biserica; — că a fost primită o singură formă a credinţei, aceea care fusese definită în sinoadele celor credincioşi şi stabilită, ca prin oracol divin; — că au practicat[4] aceleaşi taine şi au încredinţat sfintele diregătorii în seama celor trei trepte de slujitori. Apoi că[5] invoca în chipul cel mai devotat ajutorul martirilor şi al celorlalţi Sfinţi. Se făceau rugăciuni evlavioase către Dumnezeu, atât pentru cei vii, cât şi pentru cei morţi. Să înveţe aceia, mai departe, că Bisericile sunt supuse cârmuirei celor cinci principi[6] anume: cel dela Roma, Constantinopol, Antiochia, Alexandria şi Ierusalim, cu ale cărora hotare strămutate uneori, s'a putut, ca fiecare Biserică în alte vremuri să se fi înfăţişat almintrea; căci în chipul acesta, deşi credincioşii s'ar fi orânduit pe provincii, totuşi societatea lor ar fi rămas una; mai mult chiar: nimeni n'ar fi avut nici o teamă, că cineva, îndepărtându-se de celalalt, va strica acea sfântă legătură de unitate. Atunci, sub cei cinci[7]

---

[1] Cu lucrarea Sfântului Duh.

[2] Obiceiuri. [3] Studenţii. [4] Ţinut la.

[5] Biserica cea de demult. [6] Inainte stătători. [7] Patriarhi vechi.

au fost mai multe Biserici, ascultând fiecare de arhiepiscopul său, dar cu toate acestea păstrând cu zel comuniunea reciprocă, ce stătea în aceea, că urmând aceleaşi învăţături, au cinstit — practicat — aceleaşi misterii. Căci ceice s'au făcut părtaşi misteriului aceleia, din această cauză cu toţii au devenit una. De sigur, nici nu putea să fie altfel. Una era norma pentru toţi; una era rânduiala [1] întregei Biserici, prin a cărei [2] grije sufletele credincioşilor se înălţau spre împărăţia cerească deodată cu jertfa. Una singură era dumnezeeasca şi eterna lumină, care îi făcea să strălucească pe cei din locurile cele mai presus de ceriuri. Unul era Spiritul pe care [3] îl sorbeau, ca pe aer, în societatea îngerilor şi arhanghelilor şi a oştilor ceriului, prin care [4] recreaţi şi întăriţi se întorceau la zilnicele datorii de împlinit; şi, mai departe, într'atâta erau de aprinşi de dragoste şi bunătate către toţi, încât păreau că sunt mai mult îngeri, decât oameni. Comuniunea misteriului era legătura societăţii. Căci cu cât cineva se apropia mai tare de Dumnezeu, de izvorul a toată virtutea şi pietatea — fireşte, chemat de către El — cu atât mai ferbinte se socotea pe sine a fi unit şi oareşcum legat de fraţii săi. De aceea tineretul nostru să fie mândru că aparţine Bisericii Anglicane. Nu ştiu cine spusese: Spartam nactus es; eam exorna.[5] Intr'adevăr, să săltăm de bucurie, că precum Biserica Grecilor, a Bulgarilor, a Sârbilor, a Daco-Românilor, tot aşa şi a noastră se bucură de libertate sub căpeteniile sale; de sigur, aşa i-a plăcut lui Dumnezeu, ca Biserica să fie guvernată, prin propria sa cârmuire, de către căpeteniile ei. La tot cazul, ea nu trăeşte pentru sine; din contră prin această orânduire [6] trăesc toţi, pentru a fi de folos legăturii [7] şi societăţii tuturora; pe care [8] dacă oarecare [9] ar nesocoti-o, aceea nu ar mai fi vrednică de numirea de Biserică. Căci, precum vedem că forma unui scut în aceeaş vreme este concavă şi convexă, tot astfel în fiecare Biserică libertatea trebue deapururi să fie nedeslipită de societate.

Deoarece toate acestea aşa şi sunt, să săltăm de bucurie, că vechiul legământ cu celelalte Biserici ale lui Hri-

---

[1] Ritul. [2] Purtare de. [3] Toţi. [4] Spirit.
[5] Te găseşti în Sparta; pe ea o împodobeşte. [6] „Lege".
[7] „Comuniunii". [8] Normă. [9] Biserică.

stos se poate reînnoi, pentruca toţi aceia, cari suntem intemeiaţi pe aceasta una piatră, să ne bucurăm în veci în aceeaş disciplină şi societate. O, numai de ar veni cu grabă aceea fericită zi, de împreunare în credinţă şi de a ne da mâna! O, cu câtă încredere vom intra atunci în casa regească a Părintelui ceresc, pe regele îl vom vedea atunci întru podoaba sa;[1] cu ochii noştri sufleteşti vom admira comori în a căror moştenire vom fi fost reaşezaţi. Păcatul, însă, ne isgoneşte departe de Dumnezeu. Oridecâteori primim nestricăcioasa Pâne Dumnezeească, ce cuprinde în sine toată dulceaţa care este prea dulcele Isus, ne cutremurăm şi ne îngrozim, deoarece asupra noastră dă năvală conştiinţa vinovăţiei. Dar, cu adevărat, Domnul o să ne ierte şi ne va spăla prihana din suflete, căci noi, în adevăr, recunoaştem că suntem vinovaţi de vătămarea legământului; recunoaştem, că suntem depărtaţi de cealaltă turmă. De aceea ne îngrozeşte — mult mai mult decât ce ne mângăe, — minunea, ce nu se poate exprima prin cuvinte, pe care o credem că în chip tainic[2] se săvârşeşte zilnic. Decât că, dacă nu am fost întreolaltă de un singur gând, nici cu Dumnezeu nu putem fi în armonie. Căci celce nu are Biserica de Mamă, nici pe Dumnezeu nu poate să-l aibă de Tată.

Trad. din latineşte de Dr. G. CIUHANDU

[1] Is. XXXIII, 17. (Biblia românească: Impărat cu mărire).

[2] In misterio.

PROBLEME CATEHETICE

DEPRINDERILE RELIGIOASE-MORALE

de D. CĂLUGĂR

Lăsaţi să se răsfrângă gândul peste panta anilor trecuţi şi zăboviţi puţin în leagănul plăcut al amintirilor. Din pânza cunoştinţelor veţi deprinde — cred eu — şi următoarea întâmplare cam... hazlie: Ci-că într'o oarecare şcoală secundară, alături de alte dexterităţi, era prevăzut şi înnotul. Profesorul respectiv, dorind să împlinească prevederile regulamentului şcolar, începu să ţină elevilor cursuri teoretice de înnot. Şi le vorbi un an încheiat. Se părea că o să scoată din copii nişte înnotători desăvârşiţi, căci toţi ştiau, în amănunte, tehnica acestui sport. Când fu la sfârşitul anului, elevii fură conduşi în marginea mării.

— Ei, ce ai face tu, Ghiţă, dacă te-aş arunca acum în mare? — întrebă profesorul de înnot, adresându-se tocmai celui mai bun elev.

— Ce aş face? M'aş înneca, domnule profesor, răspunse elevul cu o sinceritate desăvârşită.

* * *

...Şi mai scormoniţi, cu scop frumos, prin ţarcul aceloraşi pilduitoare cunoştinţe vechi. Veţi întâlni, în cărăruia gândului, încă o întâmplare — soră cu cea depănată adineaori. Iat-o: In Rusia ţaristă exista un seminar vestit prin aceea, că — potrivit regulamentului său deosebit de al altor şcoli similare — îi obliga pe elevi la o excesivă practică a slujbelor religioase. Din prima şi până în ultima zi a anilor şcolari, elevii îşi cheltuiau timpul aproape numai în direcţia aceasta practică. Cu toate acestea, nici unul dintre profesori nu-şi lua oboseala să tâlcuiască, pe înţelesul elevilor, care este sensul acestei atitudini şcolare.

Şi lucrurile se desfăşurară, în acest cadru, multă vreme. Până când, la un sfârşit de an, un elev zise către profesorii dela care îşi lua rămas bun:

„Vă las cu bine, domnilor profesori. Regret că mă despart de acest seminar, dar am totuşi o oarecare mulţumire acum, când păşesc în viaţă: socotesc că am cam scăpat de slujbe şi de biserică“.

Cuvintele acestea, sincere, chiar brutale în sinceritatea lor, se plasează în contrast cu ale elevului din preajma valurilor mării.

* * *

Acum cugetaţi la aceste două întâmplări. Ambele se pot mândri cu un tâlc deosebit. Şi tâlcul lor trădează, cu toată evidenţa, spiritul ce îmbrăca două şcoli. Dar acest tâlc se revarsă, cu o nuanţă de satiră dreaptă şi loveşte în unghiul sub care este concepută şi azi instrucţia tinerimii. Căci — referindu-ne la primul amănunt — şcoala modernă prea încarcă mintea elevilor cu o lume întreagă de principii, de reguli şi chiar de maxime cu conţinut moral, cari plutesc mereu numai într'o sferă teoretică. Ele rămân totdeauna ca o potenţă oarecare. Viaţa, adevărata viaţă, nu se bucură de realizarea lor practică. Ceeace înseamnă, că în loc să fie transformate în cărămizi de zidire duhovnicească pentru celce le-a dobândit în cursul anilor de studii şi în element de promovare pe teren a binelui social, ele rămân un platonism fad, gălbui şi sec. Cu toată zestrea lor, absolventul şcoalei moderne se află adesea pe punctul de-a exclama: „o să mă înec în valurile vieţii!“

Deasemenea — potrivit cu al doilea amănunt — şcoala obligă pe elevi la multe şi deosebite practici, toate săvârşite, adesea, de teama superiorului, din constrângere externă, iar nu dintr'o convingere internă, nu ca rezultate ale ideii: „aşa, numai aşa, poate fi bine“. Semnificaţia celor două amănunte, — încrustată la capătul acestui modest articol — par'că se îmbină nefericit în tot ceeace postulează şi înfăptuieşte şcoala modernă. Pare a fi prea slabă zestrea cu care sunt trimişi noii cetăţeni în mijlocul vieţii. Par a fi prea şubred înfiripate în fiinţa lor elementele care să-i domineze în toate clipele vieţii. Şi accentuăm această latură mai ales atunci când ne gândim la ceeace ar trebui să lucreze şi să realizeze şcoala de toate gradele în direcţie social-creştină.

Principiile religioase şi morale din evanghelia Mântuitorului, această desăvârşită morală socială pe care a trăit-o şi a înfăptuit-o Hristos Domnul, în mod integral, în vremea petrecerii Sale printre noi pământenii, este propoveduită zi cu zi de pe catedră. Catehetii şcolilor primare şi secundare se ostenesc cu sârg să infiltreze în sufletul micilor şi mai mărişorilor catehumeni aceste principii de netăgăduită şi permanentă valoare. Elevii primesc şi-şi însuşesc cu plăcere propoveduirea. Dar ceeace se pierde mereu, ceeace nu rezultă cu tărie şi convingere la capătul anilor de catehizare, este lipsa de traducere în faptă a postulatelor creştine. Se evidenţiază tot mai mult că învăţământul religios are o meteahnă, care îl plasează — într'un anume fel — sub nivelul celuice se făcea înainte de răsboi. Unde să fie căutată piatra de poticnire? In parte, dar în mare parte, neajunsul trebue plasat în aceea, că elevii îşi însuşesc cunoştinţele religioase-morale tot aşa cum fac cu materialul altor discipline. Atraşi de frumseţea materialului biblic, fascinaţi chiar de neîntrecutele pilde rostite de Mântuitorul, elevii învaţă religia cu uşurinţă. Ajunge atât? Nu! Nicidecum! Căci nu ceice ştiu multe vor fi creştini buni şi convinşi, ci ceice vor şti să traducă în faptă îndemnurile sfinte ale Scripturii. „Orice pom care nu face roadă bună se tae şi se aruncă în foc. Nu ceice îmi zice: Doamne, Doamne, va intra întru împărăţia ceriului, ci acela care face voia Tatălui meu din ceriuri“, zice Mântuitorul la Matei 7, 18—21.

Potrivit acestor cuvinte, în cadrele catehizaţiei trebuie să cuprindă un câmp vast şi roditor deprinderile religioase morale. Invăţăturii despre milostenie să-i urmeze fapta milosteniei, faptă care să isvorească din convingere, faptă determinată de lecţia catehetului. Elevii vor fi povăţuiţi la acest act de părintele lor sufletesc.

Lecţia despre cercetarea bolnavilor nu trebuie să se isprăvească deodată cu sunetul clopoţelului pentru pauză, ci cu poposirea elevilor la patul suferinţelor, conduşi fiind de îndemnul lăuntric isvorît din lecţia de religie şi asistaţi de grija catehetului. Câte ocazii de acestea nu oferă viaţa şi învăţământul religios! Ignorarea lor echivalează cu imposibilitatea de a sălăşlui creştinismul practic în viaţa de toate zilele. Neexercitarea acestor deprinderi religioase-morale în

anii de şcoală, pe lângă aceea că lipseşte pe creştin de ceeace îi cere mai categoric Biserica — fapta — face din absolventul şcolii un înotător pregătit teoretic pentru a fi gata să se înece în valurile spumegoase ale vieţii. „Mă înec“ — va fi strigătul cel mai natural al acelora din a căror conştiinţă nu va putea fi turnată fapta bună, fapta ziditoare pentru aproapele.

Dar există o măsură şi pentru aceste deprinderi religioase-morale în şcoală? Fără îndoială. Rostul lor dispare dacă sunt exercitate dintr'un simplu obligământ exterior, din teama de rigorile regulamentului, din frica de superior. Cuvintele seminaristului din Rusia — cuvinte evocate la începutul articolului — desvăluie o realitate mai mult decât tragică. De ce? Pentrucă acest tânăr, socotit înarmat gata spre a intra în cele mai esenţiale atribuţii ale unui preot, s'a considerat absolvat de ele tocmai în cea mai însemnată etapă a vieţii sale. Cum va fi fost acest absolvent în misiunea sa apostolească? Socotească oricine. Ce l-a determinat la o asemenea atitudine? Tocmai această practică excesivă a unor acţiuni neînţelese deajuns.

In consecinţă, dacă este adevărat că o religie, oricare ar fi ea, reclamă dela adepţii săi o seamă de îndatoriri cari par greu de suportat la început pentrucă nu s'au îmbinat fericit cu ideia divină de care sunt determinate, apoi şi mai adevărat este faptul, că aceste practici devin o necesitate de exteriorizare fidelă a sentimentului religios-moral, atunci când le-a premers deprinderea, explicaţia, exemplul viu şi convingerea. De aceea, nu obligaţia reglementară de a cerceta biserica regulat, în toate zilele de sărbătoare şi de Dumineca, va face din catehumeni nişte adevăraţi creştini, ci explicaţia premergătoare a catehetului, din care să rezulte în mod neîndoielnic datoria creştinească de a cerceta biserica în scopul de a ne zidi sufleteşte şi de a procura şi altora această ocazie de întărire spirituală, trăind împreună cu Hristos. Nici acţiunea de-ai învăţa pe elevi cântările bisericeşti nu poate duce la formarea unor buni lăudători ai lui Dumnezeu în psalmi şi cântec, ci adeverirea temeinică, în ora de catehizaţie, că aceste podoabe ale bisericii, cântările, păstrează în cuprinsul lor o tradiţie sfântă şi însaşi dogma integrală a adevăratului creştinism.

Concluzia generală şi dezideratele acestui articol? Iată-le: Pentru a îmbogăţi societatea cu câţi mai mulţi creştini convinşi şi devotaţi, cu cât mai mulţi propoveduitori ai lui Hristos prin faptele lor zilnice, cade-se a face o adevărată problemă din deprinderile religioase-morale ale elevilor, în timpul anilor de şcoală.

Pentru evitarea unui resentiment faţă de acestea, să tindem la înlocuirea mobilului pur extern prin punerea la temelia deprinderilor religioase a convingerii luminoase, ieşită din sufletul copilului.

D. CĂLUGĂR

MIŞCAREA LITERARĂ

Lacordaire: QUI EST JÉSUS CHRIST? Paris, Flammarion 1934; 3 fr. 95, pag. 94.

Sub titlul de *lecturi bune* marea editură franceză *Flammarion*, publică bilunar o serie de cărţi de propagandă creştină şi uneori catolică, dintre cari prezentăm şi aci unele, cari au un interes general creştin şi se citesc cu remarcabil folos.

Cine este Isus Hristos? La această întrebare veche şi totdeauna nouă, răspunde în cinci capitole marele predicator catolic al veacului trecut, Lacordaire. I. Viaţa intimă şi personală a lui Isus, conştiinţa mesianităţii Sale exprimată clar prin cuvintele *„Eu sunt"*, mărturisirile apostolilor, ale duşmanilor şi admiratorilor Săi, toate converg spre credinţa în divinitatea Lui. „Iată caracterul lui Isus Hristos, aşa după cum ni-l descopere Evanghelia: sub raportul inteligenţei, sublimitate continuă; sub raportul inimei, dragoste castă; sub raportul voinţei, certitudine absolută de sine însuşi" (p. 17). II. Divinitatea lui Isus a fost confirmată prin cuvântul Său, iar sinceritatea cuvântului şi-a dovedit-o prin caracterul Său şi mai ales prin *puterea* Sa făcătoare de minuni. Duşmanii săi, vechi şi noi, i-au contestat această putere, dar ei au dispărut şi minunea, Biserica Sa, trăieşe, vie şi nemuritoare. III. A trăi înseamnă a supravieţui. Isus Hristos supravieţuieşte prin Biserica Sa, care-i Impărăţia lui Dumnezeu pe pământ. „Multe mâini au încercat să-i răstoarne altarele, însă neputinţa lor nu a servit decât să-i confirme gloria" (p. 48). Incât astăzi peste tot pământul se cântă imnul Dumnezeului victorios: Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat, Christus ab omni malo plebem suam liberat (p. 56). IV. Dumnezeirea Mântuitorului o verifică şi timpul, care distruge ce este trecător şi edifică ce este nemuritor. Perpetuitatea şi progresul teritorial, numeric şi moral al Creştinismului arată că ceriul şi pământul vor trece, iar „Hristos era ieri şi este astăzi şi în vecii vecilor" (p. 74). V. Profeţiile mesianice ale Vechiului Testament s'au împlinit toate în persoana Mântuitorului, aşa încât în faţa unei Persoane, căreia i-au premers patriarhi şi profeţi, şi i-au urmat apostoli, martiri şi sfinţi, să ne ridicăm cu respect, cu credinţă, cu dragoste şi cu adorare. Faptele lui Isus umplu veacurile şi oglindesc împărăţia şi maiestatea lui Dumnezeu (p. 94).

Ernst von Dobschütz: DIE BIBEL IM LEBEN DER VOLKER. Westdeutscher lutherverlag. Witten, 1934. VI+232 pagini şi 16 clişee în afară de text. Preţul: 2,50 R. M. (100 Lei).

In ultimul timp, ştiinţa teologică germană — mai precis: ramura studiului biblic al Noului Testament — şi-a dat generos tributul său de valori plecate pe drumul veciniciei. La 15 Martie, 1933, Theodor von Zahn; în aceeaşi lună, un an mai târziu, Oskar Holzmann şi la două luni după el, în 20 Martie, 1934, Ernst von Dobschütz. Despre primii doi savanţi, însemnăm ceva la sfârşitul numărului acestuia. Cu E. von Dobschütz isprăvim aici cu puţine cuvinte. S'a născut în Halle, la 1870. A fost, pe rând, profesor la Universităţile din Strasbourg Breslau şi pe urmă în oraşul său natal, unde şi-a încheiat laborioasa-i viaţă. Făcea parte din acea generaţie de teologi istorici şi exegeţi cari erau discipolii şi totodată colegii lui Adolf von Harnack. S'a ocupat cu pasiune de literatura creştină, cea mai veche, studiind-o cu independenţă critică şi cu un respect temperat faţă de religie, elemente, cari formează primejdioasa putere de seducţiune a teologilor protestanţi liberali. Notăm dintre studiile sale critice: Kerygma Petri (1893) şi Die Probleme des Apostolischen Zeitalter (1904). După moartea lui H. A. W. Meyer, autorul acelui gigantic Kritischexegetischer Kommentar über das N. T., apărut în 16 volume, dela anul 1832 încoace, o numeroasă trupă de savanţi teologi B. Weiss, H. H. Wendt, I. Weiss, G. Henrici, F. Sieffert, E. Haupt, R. Knopf, M. Dibelius, W. Bousset, H. Windisch, A. Iülicher — şi-au luat sarcina să prelucreze comentarul numit. Dobschütz se află printre ei şi, îşi păstrează o porţiune specială de lucru. Epistolele I—II Tesaloniceni şi Evrei. Colabora regulat la revista de specialitate atât de apreciată în cercurile teologice ştiinţifice, Zeitschrift für neutstl. Wissenschaft şi la Theol. Studien und Kritiken, unde era co-director cu Kattenbusch şi Ficker. Printre lucrările sale are şi câteva destinate obştei. Aşa Die urchristlichen Gemeinden (1902). Aşa şi cartea de care ne-a ajuns rândul să vorbim aici, care cred că e ultima lui lucrare: cu data de 24 Martie, 1934, semna pe ea o duioasă dedicaţie soţiei sale; nici două luni după aceea, nu mai era printre cei vii.

Ce cuprinde? Titlul arată îndeajuns (la multe cărţi, titlul arată altceva): Biblia în viaţa popoarelor. Secţionând această viaţă a popoarelor în obicinuitele perioade de timp, fiecăreia din ele îi dă un capitol. Inşiruim: I. Compoziţia Bibliei; II. Biblia în Biserica veche (până la anul 300); III. B. în imperiul creştin (300—600); IV. B. în bisericile Răsăritului (600—1453); V. B. în primele veacuri ale evului mediu (600—1200); VI. B. în ultimele veacuri ale evului mediu (1200—1450); VII. B. în mâna tipografului (1450—1550); VIII. B. şi Reformatorii (1522—1560); IX. B. în secolul ortodoxiei, 1550—1700 (aici se înţelege că nu-i vorba de ortodoxia răsăriteană; ceeace urmează, explică prin contrast); X. B. în secolul Pietismului şi Raţionalismului; XI. B. în veacul al 19-lea; Biblia în prezent (1900—1933). Fiecare despărţământ cu interesul lui. Şi astea laolaltă, formează interesul de netăgăduit al întregei cărţi.

Cel interesat mai deaproape de-o astfel de problemă găseşte la pagina VI o frumoasă şi suficientă colecţie de lucrări asemănă-

toare. Incolo, cartea curge limpede şi la priceperea oricui. Subsolul e cu desăvârşire absent. Adică, tocmai elementul cel mai greoiu dintr'o lucrare. Cele opt planşe dela sfârşit înfăţişază şaisprezece interesante clişee cu fragmente din diferite ediţii ale Sfintei Scripturi, începând din veacul al III-lea şi până la manuscrisul la psalmi al lui Luther, dat la tipar în 1524. Aş da câteva mostre din cartea aceasta, dar nu văd care-ar fi rostul. Fiecare pagină are preţul ei. E vorba doar despre istoria unei cărţi care a făcut istorie în viaţa omenirii, mai cu succes decât spada. Şi-asta o recomandă din destul.

GRIGORIE T. MARCU

Victor Papilian: CERURILE SPUN, mister creştin ortodox. Ediţia „Viaţa Ilustrată", Sibiu 1934, pag. 112, Lei 45.

E dramatizarea conflictului intern de reîntoarcere la ortodoxie a unui suflet românesc ateizat de cultura umanistă a apusului necredincios. Această revenire la ortodoxia strămoşească a unui suflet frământat de vâltorile iluminismului apusean, câştigă prin actualitatea şi puterea cu care e redată prin simbolul specificului nostru ortodox şi românesc, în stare să descătuşeze sufletul nostru de orice incongruenţe apusene. Şi e în acelaş timp spovada unui suflet chinuit şi ros lăuntric de nemulţumirea acestei performanţe sufleteşti a apusului, pe care contemplarea valorilor româneşti artistic-religioase e în stare s'o zgudue.

Acţiunea se petrece în secolul al XVI-lea, parte în Bârgăul Ardealului, parte în Wartburgul Germaniei. Ştefan (Cornea, voevodul cnejilor ardeleni, rudă cu Alexandru Cornea, domnul Moldovei ce a întrerupt cele două domnii ale lui Petru Rareş), vechiu descendent al ramurei descălecătoare de neam, dragoşene, sub influenţa intrigantului prelat catolic Szentiványi, râvneşte la tronul Moldovei. Pentru aceasta, la instigările reverendului Szentiványi, rupe pe fiul său Ion, dela pasiunea lui de pictor de biserică şi vrea să-i schimbe mentalitatea lui de artist îndrăgostit de schela bisericii (care se zidea) şi de atmosfera caldă a iubirii de ţară şi de lege şi-l trimite, sub conducerea învăţătorului său Şorban, în apus „să-l muşte acolo şarpele gloriei", ca să se facă un demn urmaş al tatălui său, viteaz în răsboaie şi îndrăzneţ în viaţă. Şorban, dornic de aşi revedea prietinii lui de studenţie din Wartburg, îndeamnă pe Ion care silit de tată-său trebue să părăsească şi pe logodnica lui, nepoata popii ortodox Pavel, pe Filoftea, cea care se jertfea pentru creşterea copiilor nevârstnici. Ba, îndemnat tot de uneltitorul Szentiványi, Cornea alungă şi pe meşterii moldoveni cari lucrau la biserica din sat, lucru care a îndemnat pe aceşti meşteri să-şi dărâme lucrul lor, decât s'ajungă de batjocura păgânilor sau să zidească de vie în zid pe Filoftea, ca garanţie că nu se va dărâma apoi zidul şi nu se va atinge nimeni de lăcaş. Tocmai atunci soseşte însă cucernicul preot Pavel, care, luminat de sus, îi îndeamnă s'asculte de poruncă, să plece în Moldova, iar Filolteia să nu-şi dorească moartea, ci viaţa şi munca

deoarece, biserica se va zidi ea singură de către îngerii lui Dumnezeu, cu var şi tencuială scoasă din dragostea unei mame ce-şi apără copiii, iar tăria clădirii o va da darul unui om ce se pocăeşte (pag. 39).

Dus departe, Ion rezistă tentaţiilor de înstrăinare faţă de credinţa şi ţara sa, refugiindu-se în arta lui contemplativă, însufleţită şi însufleţitoare. Dar după un timp, la ispitele pătimaşei Brighit, apoi la insistenţele colegilor pictori laicizaţi cu totul şi mai ales după ce ultimele fibre ale fiinţei lui se rup în negativismul magiei la care se dedă — Ion este „convertit", e câştigat pentru arta şi cugetarea atee a apusului. Ajuns în mrejele magiei, Ion e în stare să rupă dela gât iconiţa dată de Filofteia şi s'o distrugă, iar în cele din urmă ia praştia magică şi-şi împuşcă însăşi lespedea sufletului lui: crucea şi biserica ce se clădea la el în sat, deci credinţa lui. Acum Ion ucide din gelosie pe Geanleone (pentru Brighit), iar când i se comunică moartea tatălui său, el ridică osanale urei şi iubirii pătimaşe, ce i-a deschis orizonturi noi.

E culminaţia ascenziunii nebune spre autodistrugere. Omul plecat din Ierusalim spre Ierihon a căzut între tâlharii patimilor şi e acum abia viu. Dar acum e timpul să ţâşnească din adâncurile conştiinţii părerile de rău. Spectrul lui Geanleone cel ucis devine pentru boerul reîntors în ţara-i de-acum streină, duhul cel rău care-l chinue într'una şi care-l duce până la paroxismul tăgăduirii de sine. Insă de astădată, la culminaţia dramei apare figura sfântă a părintelui Pavel care-i aduce icoanele lucrate de el altădată, icoanele cari făceau din zugrav un sfânt şi din imagine un uluc spre o continuă întrupare a Dumnezeirii. Şi la vorbele părintelui, Ion, ca un nou Saul din drumul Damascului priveşte, transfigurat şi înviat la crucea bisericii — reapărută la fereastră — şi în aceeaş clipă furtuna ce ameninţa să surpe lumea din temelii a încetat şi lumina nopţii se înfăţişează în toată a ei frumuseţe... Acum cerurile spun (pag. 108) că un nou fiu rătăcit revine la tatăl său. Şi deaceea, în semn de pocăinţă, Ion urmează tiparul paşilor unui penitent şi merge până la mănăstirea Neamţului pe jos, ca să reafle tăria smereniei şi bucuria revenirii şi împăcării cu Dumnezeu.

TEODOR BODOGAE

Ştefan Meteş: ISTORIA BISERICII ŞI A VIEŢII RELIGIOASE A ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA ŞI UNGARIA. Vol. I. Sibiu 1935. Pagini 596, broşată: 280 Lei, legată în pânză: 320 Lei.

Sibiul, reşedinţa mitropolitană, — dupăcum constată în prefaţa Istoriei sale şi Sfinţia Sa păr. Şt. Meteş, — „a ajuns cel mai de seamă centru de cultură bisericească. Tiparniţa arhidiecezană neobosită, lucrează zi şi noapte. E o revărsare îmbelşugată şi rodnică de reviste, ziare, cărţi religioase şi teologice, toate puse în slujba bisericii şi a neamului prin învăţătura lor atât de binefăcătoare şi necesară. Era firesc, ca din acest atelier de muncă creştinească şi

românească să nu lipsească povestea bisericii româneşti şi a slujitorilor ei cari au veghiat la leagănul neamului nostru, conducându-l, peste vifornița vremurilor, la biruința zilelor de astăzi" (p. V—VI).

Evident, că „povestea" nu putea lipsi, cu atât mai mult cu cât pe lângă centrul cultural favorabil creşterii spiritualității creştine ortodoxe, avem şi bărbați consacrați în ştiința istoriei, încoronați cu laurii Academiei Române, cari sunt chemați şi aleşi ca să scrie Istoria Bisericii din Mitropolia Ardealului.

In cadrul acestor împrejurări norocoase, părintelui Meteş i-a căzut pe umeri sarcina pe care o poartă de pe vremea când era preot la țară, ca să ne dea o lucrare de sinteză istorică, în care să cuprindă toate aspectele sub cari s'a desfăşurat viața şi istoria bisericii ardelene. Trebue să mărturisim că Sfinția Sa şi-a împlinit în chipul cel mai onorabil misiunea. Exceptând ediția întâi care s'a scris în timp de răsboiu şi s'a tipărit în vremurile revoluționare ale anului 1918, ediția a doua a volumului întâiu apare în condiții excepțional de impunătoare, atât în privința cuprinsului, cât şi în privința formei în care a îmbrăcat-o arta grafică a tipografiei arhidiecezane.

Intâi de toate ediția prezentă are, după prefață, o *tablă analitică a cuprinsului* (p. VII—XXXVI), care lipseşte în ediția întâi. Tabla aceasta uşurează foarte mult recapitularea şi orientarea în cuprinsul cărții. După această privire generală urmează Istoria Bisericii româneşti, până la anul 1700. In cele 14 capitole ale volumului ni se descrie clar şi pe temeiuri de documente istorice precise: viața creştină în Dacia şi creştinismul la Români până la venirea Ungurilor, influența slavonă în biserica românească, raporturile religioase dintre români, unguri şi catolici; cei dintâi episcopi şi cele dintâi biserici şi mănăstiri din Ardeal; luptele cu calvinii şi legăturile noastre spirituale şi materiale cu Țările române; episcopiile cu episcopii şi mitropolia cu mitropoliții Ardealului; literatura şi arta religioasă în Ardeal şi în sfârşit situația morală, materială, socială şi culturală a preoțimii române până la unirea dela 1700.

Istoria îmbrățişează toate regiunile şi episcopiile, cari formează astăzi Mitropolia Ardealului. Incât lucrarea părintelui Meteş este o monografie a Mitropoliei Ardealului, care priveşte şi interesează nu numai fiecare episcopie, ci şi fiecare parohie din întreg cuprinsul Mitropoliei transilvane.

Pe lângă capitolele asupra artei bisericeşti, cari nu se cuprind în ediția întâi, ediția prezentă este revăzută, corectată şi complectată la fiecare pas cu bogate date istorice în consonanță cu ultimele descoperiri arheologice şi cercetări istorice. Volumul este înfrumsețat şi cu 115 ilustrații cari încă nu erau în ediția I: biserici, mănăstiri, obiecte, autografe, documente, icoane, coperte de cărți vechi şi alte tipărituri interesante, cari dau cărții o formă cât se poate de cuceritoare. — Ca lucrarea să corespundă tuturor pedanteriilor ştiințifice şi pentru a uşura cu minime eforturi aflarea datelor ce interesează pe cineva la un moment dat, părintele autor a adăugat la

urmă o serie de şase capitole, cari arată, indicându-ne pagina: lista episcopilor şi a mitropoliţilor, tabla ilustraţiilor, bibliografia — foarte bogată, lista cărţilor şi a manuscriselor, tabla numelor şi locurilor istorice, şi un indice de locuri, datine, instituţii şi legi bisericeşti, cari se amintesc în corpul volumului.

In forma desăvârşită pe care i-a dat-o tiparniţa şaguniană şi prin cuprinsul limpede şi documentat pe care i l-a dat autorul ei, *Istoria Bisericii din Transilvania* este o necesitate şi o podoabă pentru orice bibliotecă. Ea face parte din catalogul celor câteva cărţi de temelie — care încă nu-i făcut, dar care este necesar să se facă cu posibilă urgenţă, — cari trebue să se afle în fiecare bibliotecă parohială, pentru a da în orice împrejurări informaţiile oricărui preot, pentru orice problemă din câmpul teologiei. Deci cartea vremii, masivă, întreagă şi pusă la punct, aşa dupăcum ne-au dat-o într'o vreme Cernăuţii, şi cum ne-o dă astăzi Sibiul.

Sfinţia Sa părintele Şt. Meteş a făcut *istoria noastră*, din care suntem fericiţi a prezenta acum primul volum şi a anunţa, după spusa Sfinţiei Sale, pe al doilea, care va apărea anul viitor şi va continua povestea dela 1700 până la 1848.

Lucrarea aceasta de sinteză, în care se adună toate aspectele sub cari s'a desfăşurat viaţa creştină şi luptele pentru credinţa ortodoxă în curs de 18 secole, va fi cartea Ardealului şi a durerilor lui, din care vom învăţa noi şi generaţiile cari vin după noi, strădiunţă în credinţă, tărie în luptă şi căldură în dragostea pentru Biserica întregului neam românesc.

De aceea credem, că în memoria veacurilor viitoare numele autorului ei se va pomeni cu vrednicie, iar Sibiul, iubitor de carte şi idealist în frunte cu Arhipăstorul lui de acum, va arăta un punct luminos, un centru mitropolitan care şi-a împlinit misiunea spirituală în conformitate cu cerinţele vremii şi cu trebuinţele oamenilor.

Pr. IL. V. FELEA

P. S. Episcop Dr. Grigorie Gh. Comşa: CULTURA SATELOR NOASTRE. Arad 1935. Pagini 182, Lei 50.

La activitatea de expansiune culturală pe care o întreţine statul şi aşezămintele lui, Prea Sfinţitul Episcop al Aradului se ataşează cu un hotărât cuvânt din partea Bisericii, în care accentuiază că statului nostru îi trebuieşte întâi de toate o cultură evanghelică.

Lucrarea Prea Sfinţiei Sale cuprinde 10 capitole, în cari tratează despre: cultură şi duhul vremii, scopul culturii şi scopul vieţii, cultura şi concepţia creştină a vieţii, scopul culturii şi noţiunea personalităţii, cultura actuală a satelor noastre, progresele necesare în viitorul cultural al satelor, principii şi mijloace pentru răspândirea culturii la sate şi contribuţia pe care o dă Biserica la propagarea culturii în massele poporului.

Preoţii, învăţătorii şi toţi factorii cari sunt chemaţi să se ocupe de cultura satelor, găsesc în lucrarea P. Sfinţiei Sale principiile, me-

todele şi mijloacele unei sănătoase şi folositoare orientări în problema progresului moral şi cultural, care preocupă cât se poate de intens biserica şi şcoala şi în care s'a angajat personal însuşi M. Sa Regele.

IL. V. F.

Dionisie Făgărăşianu: TINARULE, ŢIE-ŢI ZIC, SCOALĂ-TE. Indemnuri creştineşti pentru tineretul de azi. Vol. II. Edit. Librăriei Arhidiecezane, Sibiu. 1935. Pag. 112. Lei 50.

Harnica tiparniţă bisericească dela Sibiu ne-a dat de curând al doilea volum al frumoaselor cateheze alcătuite de regretatul profesor de religie dela liceul ortodox din Braşov. Aceste cateheze urmăresc acelaş scop ca şi cele cuprinse în primul volum: vor să altoiască în sufletul tinerimii noastre izbăvitoarele virtuţi creştineşti, în stare să povăţuiască pe orice om pe căile fericirii din această viaţă şi din a celei de dincolo. Alcătuite pe temeiul unei largi culturi filosofice şi izvorîte dintr'o caldă iubire faţă de tinerele vlăstare ale neamului nostru, îndemnurile harnicului dascăl dela Braşov se cer răspândite în cât mai largile cercuri ale tineretului nostru şcolăresc. De aceea cartea care le cuprinde, e una dintre cele mai potrivite pentru a intra în lista cărţilor de premii şcolare.

Pr. Cicerone Iordăchescu: ISTORIA VECHII LITERATURI CREŞTINE, (325—461). Partea II. Iaşi 1935, Edit. Autorului. Pag. 298. Lei 200.

După un răstimp de numai un an Păr. C. Iordăchescu, profesor la facultatea de teologie din Chişinău, ne dă la lumină al doilea volum al cursului său de Patrologie. De sigur, el se adresează, ca şi primul volum, în special tineretului teologic. Dată fiind importanţa vechii literaturi creştine şi necesitatea cunoaşterii ei măcar parţiale pentru orice creştin luminat însă, cartea părintelui C. Iordăchescu va fi citită cu mult folos sufletesc de orice om însetat să cunoască înaltele preocupări ale celor mai distinse personalităţi literare din Biserica primară a lui Hristos. Evident, cunoscând aceste preocupări creştinul îşi va spori şi cultura generală, dar îşi va spori mai ales respectul şi iubirea faţă de Biserică şi-şi va lămuri şi întări credinţa.

Bunul Dumnezeu să-i ajute învăţatului autor, să ne poată scoate la lumină cât mai curând şi volumul III al preţioasei sale lucrări.

N. C.

CRONICĂ

MOARTEA EPISCOPULUI GRIGORIE AL ARADULUI. Sufletele credincioşilor dreptmăritori din eparhia Aradului s'au îmbrăcat în jale grea: Vrednicul lor părinte duhovnicesc a fost chemat la Domnul în cea mai frumoasă vârstă a vieţii sale şi în plină desfăşurare a neostenitei sale puteri de muncă.

Durerea este însă a Bisericii întregi, care a pierdut în episcopul Dr. Grigorie Comşa pe unul din cei mai distinşi ierarhi ai săi.

Născut în Comăna de sus din ţara Făgăraşului, acum 46 de ani şi crescut în casa unor părinţi cucernici, adormitul întru Domnul a fost dat la învăţătură, unde prin râvna sa neostenită şi-a câştigat o cultură dintre cele mai frumoase. După terminarea liceului a studiat teologia la Sibiu, iar dreptul la Budapesta, luându-şi titlul de doctor în amândouă aceste domenii ale ştiinţei. Doctoratul în teologie l-a luat la facultatea teologică din Bucureşti.

Insuşirile sale l-au săltat la vârsta de 36 de ani pe scaunul vlădicesc al Aradului, unde a stat cu cinste zece ani încheiaţi împlinindu-şi solemna făgăduinţă făcută cu prilejul sfinţirii sale întru arhiereu, când a spus: „Mă voi sili să mă port aşa, ca tinereţele mele nimeni să nu le defaime".

Tinărul ierarh a fost înzestrat cu o escepţională putere de muncă. Sub oblăduirea şi îndemnul lui s'au zidit 41 de biserici nouă şi 11 paraclise, s'au reparat 179 biserici şi s'au ridicat o mulţime de case parohiale şi cămine culturale.

Dar defunctul ierarh n'a zidit numai case, ci şi suflete. In cei zece ani ai harnicei sale păstoriri şi-a cercetat *toate* parohiile (peste 300) din cuprinsul eparhiei, slujind pretutindeni şi chemând, prin entuziate predici, poporul credincios la ascultarea de poveţele sfintei noastre Biserici şi ale iubirii de neam. Pe lângă această alergare misionară Episcopul Grigorie Comşa a găsit timpul necesar şi pentru desfăşurarea unei impresionante activităţi scriitoriceşti, ale cărei roduri sunt aşezate în peste o sută de cărţi şi broşuri, destinate educaţiei religioase şi naţionale a cărturarilor noştri şi a poporului deopotrivă.

N'a uitat nici de cei năcăjiţi, de orfanii şi văduvele eparhiei sale, cărora le-a împărţit ajutoare de peste un milion de lei din „fondul milelor", întemeiat de el.

Plâns de toată lumea care i-a cunoscut alesul lui suflet sau marile lui înfăptuiri — episcopul Grigorie al Aradului a fost aşezat, cu cinstea cuvenită, spre vecinică odihnă la sf. Mănăstire a Bodrogului.

Dumnezeu să-i facă parte cu aleşii Săi.

PRIMUL CONGRES AL PROFESORILOR DELA ACADEMIILE TEOLOGICE. In zilele de 19 şi 20 Aprilie a. c. s'a ţinut la Sibiu primul congres — dela unire încoace — al tuturor profesorilor dela cele cinci Academii teologice din Ardeal. Necesitatea acestui congres a fost resimţită în timpul din urmă. El a avut să soluţioneze două probleme mari şi anume: Problema complexă a formării preotului pe care-l cer imperios vremurile excepţional de grele şi sbuciumate prin care trecem şi problema organizării unitare a Academiilor.

După liturghia darurilor, mai înainte sfinţite şi a invocării Duhului Sfânt, săvârşite la ora 8 dim. în catedrala mitropolitană, congresiştii s'au adunat în aula Academiei teologice, unde congresul a fost deschis printr'o magistrală cuvântare din partea I. P. S. Sale Mitropolitului Nicolae al Ardealului, în care a conturat figura ideală a preotului de care are astăzi nevoe Biserica şi a arătat mijloacele cari pot contribui la formarea unui asemenea preot. Se constitue biroul, alegându-se secretari: rectorul N. Colan, Sibiu; prof. Dr. Stănescu, Cluj şi prof. Dr. N. Popoviciu, Sibiu.

Dl T. P. Păcescu, inspector în Ministerul Cultelor, aduce salutul d-lui ministru al Cultelor, arată avantagiile creşterii tinerilor în Academii, unde primesc cultura şi teologică şi sacerdotală necesară misiunii lor şi stărue asupra orgànizării unitare a Academiilor ca astfel să fie posibilă circulaţia studenţilor dela o academie la alta care numai binefăcătoare poate fi.

Dl prof. Dr. Nicolae Cotos aduce salutul Facultăţii de teologie din Cernăuţi, care cu multă plăcere a dat urmare învitării ce i s'a făcut de a participa la acest congres atât de bine organizat şi căruia îi urează spor la muncă — rezervându-şi cuvântul în legătură cu diferitele probleme până la discutarea lor în amănunt.

P. S. Dr. A. Magier, rectorul Academiei teologice din Oradea, îşi exprimă bucuria şi mulţumirea pentru organizarea acestui congres atât de necesar şi de folositor.

In numele congresului se expediază telegrame omagiale M. S. Regelui Carol II, I. P. S. Patriarh Miron, d-lor miniştri C. Angelescu, al Instrucţiunii şi Lapedatu, al Cultelor.

Se trece la partea primă a programului, privitoare la formarea preotului cerut de vremurile de azi. Părintele Dr. T. Botiş, rectorul Academiei teologice din Arad, îşi citeşte referatul: „Educaţia în internatele teologice", în care a expus sistematic mijloacele potrivite pentru o cât mai aleasă educaţie în internate a clericilor (spiritual, capelă, meditaţii, exhortaţii, exerciţii spirituale, mărturisire, împărtăşire, etc.). La discuţia amplă, care s'a deschis după cetirea referatului — şi prin care s'a subliniat necesitatea absolută a internatelor pentru toţi studenţii în teologie — au luat cuvântul: P. S. Dr. A. Magier, Oradea; Dr. Cioloca, Caransebeş; Dr. N. Terchilă şi N. Colan, Sibiu; Dr. Vască şi Dr. Paşca, Cluj; Dr. N. Cotos, Cernăuţi şi I. P. S. Mitropolit Nicolae, care a rezumat cele discutate şi le-a adâncit.

Referatul a fost întregit cu următoarele propuneri: *a)* Consiliile eparhiale să fie severe la alegerea şi primirea în internat a studenţilor, cerând certificat dela preot şi catihet; *b)* numărul maxim al studenţilor într'o academie să fie de 80, ca să se poată face educaţie individuală; *c)* să se introducă uniforma preoţească; *d)* vacanţele studenţilor să fie riguros controlate; *e)* profesorii Academiilor să ia contact zilnic cu studenţii şi în afară de orele de curs; *f)* să fie introdus ziarul personal prin care studenţii îşi vor putea controla gândurile, iniţiativele şi mai ales faptele; *g)* să fie asigurate condiţiile materiale necesare unei prielnice vieţi spirituale în internat.

In şedinţa de după masă deschisă la ora 4 şi prezidată tot de I. P. S. Mitropolit Nicolae, profesorul Dr. V. Petraşcu—Cluj îşi citeşte: „Proectul de regulament pentru internatele teologice" redactat şi întregit la discuţia pe articole în spiritul expunerilor făcute în prima şedinţă. A urmat referatul părintelui prof. Dr. N. Popoviciu—Arad: „Materiile teologice şi metoda lor" şi referatul P. S. Dr. A. Magier—Oradea, privitor la „Planul analitic", cari s'au complectat reciproc. Discuţii îndelungate, la cari au participat aproape toţi congresiştii, au avut loc cu privire la alegerea şi împărţirea pe discipline şi ore a materialului de predat. S'a stabilit principiul proporţionalităţii desăvârşite, între cele patru ramuri ale teologiei, cu accentuarea importanţei ce trebue totuşi să o aibă ramura sistematică, lăsându-se Academiilor oarecare libertate la repartizarea pe ore a diferitelor discipline.

I. P. S. Sa salută la această şedinţă pe reprezentantul Facultăţii teologice păr. Dr. H. Rovenţa, care a adus salutul acestei Facultăţi şi urările ei de bine pentru congres.

Obiectul şedinţei ultime l-a constituit trei referate şi anume: Referatul păr. Dr. D. Stăniloae—Sibiu, „Studiul pastoralei în cadrul învăţământului teologic", care a fost pe larg discutat de către congresişti. Referatul preotului Dr. G. L. Muntean—Cluj, privitor la „Organizarea unitară a Academiilor teologice" care a stârnit vii discuţii şi referatul păr. Dr. I. Petreuţă—Oradea, privitor la „Organizarea asociaţiilor profesorilor şi studenţilor dela Academiile teologice", care a fost primit integral.

Prof. Dr. N. Popoviciu—Sibiu, la sfârşit citeşte următoarea moţiune:

1. Profesorii Academiilor teologice ortodoxe din mitropolia Ardealului, întruniţi la Sibiu în prima lor conferinţă, constată că pregătirea viitorului cler este o chestiune de vitală importanţă pentru sfânta noastră Biserică.

2. Această Biserică având singură dreptul şi datoria de a-şi creşte slujitorii, se va îngriji să organizeze învăţământul teologic în aşa fel, ca prin el să zidească sufletele de misionari, caracterele de preoţi de care ea are nevoe pentru împlinirea chemării sale mântuitoare între oameni.

3. Constatând existenţa diferitelor tipuri de şcoli teologice (Facultăţi, Academii, Seminarii), profesorii Academiilor teologice îşi exprimă întreaga lor recunoştinţă faţă de preţioasa contribuţie pe care a adus-o fiecare şcoală teologică la pregătirea clerului din trecut şi departe de a dori desfiinţarea vreuneia — profesorii Academiilor teologice sunt convinşi că autoritatea bisericească va desăvârşi cât mai grabnic organizarea acestor şcoli, ca să fie cât mai folositoare pentru Biserică şi neam.

4. Aceste criterii, reclamă şcoale superioare — Academii, Facultăţi — înzestrate cu internate.

5. Având în vedere faptul că Academiile teologice existente pretind dela studenţii lor pregătire de bază egală cu bacalaureatul, că profesorii lor se recrutează după normele învăţământului superior, că studiul durează patru ani, că în sfârşit aceste şcoli sunt încadrate administrativ în învăţământul superior, profesorii Academiilor teologice cer să li se recunoască dreptul de a elibera licenţă.

Moţiunea a fost votată în întregime de congres.

Prof. Dr. Munteanu—Oradea mulţumeşte I. P. S. Mitropolit Nicolae pentru organizarea congresului care va aduce atâtea mari foloase pentru învăţământul teologic ardelean — şi pentru ospitalitatea de care s'au bucurat tot timpul congresiştii.

ASOCIAŢIA CLERULUI „ANDREI ŞAGUNA": O IMPORTANTĂ ŞEDINŢĂ A COMITETULUI CENTRAL. Joi, 3 Maiu a. c., s'a ţinut la Sibiu şedinţa comitetului central al Asociaţiei clerului ortodox din Mitropolia Ardealului. Şedinţa a fost prezidată de P. C. Sa Păr. Dr. Gh. Ciuhandu, consilier eparhial—Arad şi preşedinte al Asociaţiei „A. Şaguna".

Obiectul acestei şedinţe l-au alcătuit trei mari probleme cari agită astăzi preoţimea şi cari îi inspiră justificate îngrijorări pentru viitor: 1. Noile reduceri bugetare, 2. Proectul salarizării clerului, şi 3. Pensionarea preoţilor.

1. Cu privire la prima chestiune comitetul constată cu durere şi cu îndreptăţită indignare, că scăderea problematicelor venite stolare şi ale sesiunilor parohiale din salariile mizere ale preoţilor constitue o cruntă nedreptate şi o nouă lovitură dată slujitorilor altarelor de către ceice sunt chemaţi să-i sprijinească pe aceştia în greaua lor misiune.

Când guvernul ţării a fixat salariile preoţeşti sub nivelul salariilor pe cari le primesc acarii căilor ferate sau uşierii ministeriali — a făcut-o justificându-şi măsura prin faptul că aceste salarii se sporesc cu veniturile stolare şi cu ale sesiunilor parohiale — măcar pe unde sunt.

Scăderea recentă a acestor venite — adeseori imaginare — din salariile preoţeşti, echivalează cu lăsarea pe drumuri a unui mare număr din slujitorii altarelor, slujitori cari prin nimic nu merită această bătaie de joc din partea cârmuirii statului. Legal şi după

dreptate o asemenea scădere nu se poate face decât după aşezarea salariilor preoţeşti la nivelul reclamat de pregătirea şcolară a clerului nostru şi de greutăţile multiplelor lui îndatoriri culturale şi misionare.

Deaceea preoţimea protestează împotriva acestei jigniri şi nedreptăţi şi cere urgenta ei reparare.

2. Cu privire la noul proect de salarizare a clerului pregătit de dl ministru Alexandru Lapedatu, comitetul constată că acest proect pune salariile preoţeşti în funcţie de greutăţile bugetare ale fiecărui an financiar, tinde să legalizeze arbitrariul oricărui ministru şi să deschidă poartă largă tuturor nedreptăţilor aplicate preoţimii noastre din patimă politică sau de altă natură.

Preoţimea ortodoxă respinge cu indignare acest proect, cerând cât mai urgenta şi dreapta legiferare a armonizării salariilor.

3. Comitetul constată că problema pensionării preoţilor nu mai poate suferi amânare. Deaceea cere cu toată insistenţa soluţionarea ei în sensul ultimei legi votate în privinţa aceasta de parlamentul ţării.

4. Asociaţia clerului „A. Şaguna", prin comitetul ei, va face toate demersurile necesare la factorii competenţi — bisericeşti şi de stat — pentru îndeplinirea dezideratelor de mai sus şi, solidară cu preoţimea din restul ţării, va lupta din toate puterile sale împotriva necontenitelor jigniri pe cari cârmuitorii ţării le aduc Bisericii şi slujitorilor ei.

Ea cere urgenta convocare a Congresului naţional bisericesc, chemat să contribue la soluţionarea justă a acestor deziderate.

5. Comitetul Asociaţiei clerului „A. Şaguna" a făcut demersuri pentru studierea mai deaproape a problemelor din chestiune şi pentru informarea preoţimii în vederea unui congres preoţesc pe mitropolie, care să-şi dea avizul, ratificând proectele comitetului şi mai ales mijloacele de acţiune pentru mai departe.

P. S. EPISCOP NICOLAE IVAN a împlinit de curând patriarhala vârstă de 80 de ani. Cu prilejul acesta înaltul ierarh a fost omagiat nu numai de capitala Ardealului, ci de întreaga ţară. Omagiul sincer şi entuziast este dintre cele mai bine meritate, fiindcă înţeleptul şi devotatul vlădică al Clujului încheie opt decenii de vajnică şi rodnică luptă pusă jertfelnic în slujba Bisericii şi a neamului.

Dacă viaţa P. S. Sale n'ar fi fost umplută decât cu marile înfăptuiri din reînfiinţata episcopie a Vadului, Feleacului şi Clujului, şi ea tot ar intra cu cinste în istoria noastră naţională. Aceste înfăptuiri nu se cer arătate în pomelnic, pentru fiii de azi ai neamului. Fiindcă ele sunt îndeobşte cunoscute şi lăudate. Vor fi încrestate însă pe filele istoriei, ca generaţiile de mâine să cunoască pilduitoarea viaţă a marelui ierarh, să-i cinstească memoria şi să prea-

mărească pe Dumnezeu, pentrucă a dăruit Bisericii şi neamului asemenea conducători.

Bunul Dumnezeu să sporească zilele înaltului ierarh, încunjurat astăzi de preţuirea şi iubirea întregii ţări.

ADUNĂRILE EPARHIALE. Luna trecută s'au ţinut adunările eparhiale pe întreg cuprinsul ţării. Membrii acestor adunări, preoţi şi mireni deopotrivă, au avut prilejul fericit de-a cunoaşte într'o înfăţişare rezumativă îmbucurătoarele aspecte ale vieţii noastre bisericeşti din ultimul an şi să contribue cu sfaturile lor la tot mai buna îndrumare a acestei vieţi. Dar ei au avut şi prilejul trist de-a lua cunoştinţă de greutăţile cu care luptă Biserica şi slujitorii ei, din pricina tratamentului maşter de care sunt împărtăşiţi aceşti slujitori din partea cârmuitorilor statului.

În această privinţă este semnificativ deosebit de importantul discurs pe care l-a rostit Înalt Prea Sfinţitul mitropolit Nicolae la deschiderea adunării eparhiale din Sibiu.

Înaltul ierarh şi-a exprimat totuşi nădejdea, că conducătorii statului vor ajunge până la sfârşit să preţuiască după cuviinţă marile vrednicii din trecut ale sfintei noastre Biserici, ca şi importanta ei chemare pentru viitorul neamului nostru şi să-i sprijinească după aceste criterii nobilele ei silinţe.

NECULCE

NOTE ŞI INFORMAŢII

SLUJITORII sfintei noastre Biserici duc o luptă aprigă pentru înfăptuirea justelor lor revendicări bugetare, care să le dea putinţa să-şi continue nestânjeniţi opera de zidire sufletească a neamului, pentru care s'au consacrat.

Remarcăm cu satisfacţia cuvenită preţiosul sprijin ce li-l dau în această luptă ziarele „Universul" şi „Ţara Noastră" — ziare cari urmăresc de altfel din de-aproape şi cu o laudabilă simpatie toată viaţa noastră bisericească. Cine răsfoieşte zilnic în deosebi paginile „Ţării Noastre" va constata cu bucurie, că nu este număr al acestei gazete scrise de cărturari de rasă, în care să nu dea de coloane întregi închinate problemelor religioase. Mai mult: citind acest ziar te simţi într'o înviorătoare atmosferă creştinească (şi naţională, fireşte), fiindcă toate problemele desbătute de redactorii ei sunt trecute prin filtrul sensibilităţii şi judecăţii ortodoxe. Şi când afirmăm acest lucru nu ne gândim numai la redactorii cu pregătire teologică (I. G. Ivanov, I. Lăncrăjan, D. Imbrescu) ci şi la ceilalţi, până la distinsul ei director dl Alex. Hodoş, care nu se jenează nici în articolele sale politice să amintească numele lui Isus, Căruia nu-i zice nici „Christ" nici „Galileanul", ci aşa cum se cuvine: „Domnul şi Mântuitorul nostru Isus Hristos".

Insemnăm acest lucru, cu fireasca bucurie. N. C.

REPREZENTANŢII clerului din Mitropolia Blajului au purces la alegerea noului Mitropolit al Bisericii unite. Cele mai multe voturi le-a obţinut P. S. Alexandru Nicolescu al Lugojului. Alegerea aşteaptă să fie confirmată de Papa.

AŞADAR minunea martiră dela Constantinopol, biserica Sfânta Sofia tot va fi prefăcută în muzeu. Ştirea răspândită, anul trecut a fost, în primul moment, desminţită de guvernul turc. Acum, o revistă germană vesteşte că vizitarea ei a fost sistată pentru un timp, din pricina lucrărilor necesare transformării ei în muzeu.

IN ultimii doi ani, ştiinţa teologică germană în genere iar, studiile biblice îndeosebi, au pierdut trei dintre cei mai proeminenţi reprezentanţi ai lor. La 15 Martie 1933 pleca dintre cei vii Theodor von Zahn; în Martie 1934 îl urmă Oskar Holtzmann; două luni mai târziu, la 20 Maiu 1934, Ernst von Dobschütz.

Primul, profesor la universităţile din Göttingen, Kiel, Erlangen, Leipzig şi apoi iarăş la Erlangen, s'a dedicat îndeosebi studiilor asupra originii creştinismului. Munca sa l-a con-

dus la concluzii favorabile asupra autenticităţii cărţilor N. T., a istoricităţii referatelor şi a solidităţii tradiţiei bisericeşti primitive. Numeroasele sale lucrări de studii biblice, se recomandă prin atitudinea lor conservatoare şi prin bogăţia documentară şi filologică pe cari o desvăluesc. Dintre ele nu poate fi trecută cu vederea îndeosebi: Forschungen zur Geschichte des neutestamenteichen Kanons und der altchristlichen Literatur, 9 vol. publicute dela 1881 la 1916. Operile sale, consemnate în cele 31 de pagini ale broşurii Zahnbibliographie (editura Deichert în Leipzig), tipărită în 1918, când împlinea 80 de ani, arată că matusalemica sa viaţă (moare la 95 ani) a fost aceea a unui titan în toată puterea cuvântului.

Al doilea, era un bun cunoscător al mediului în care au apărut cărţile N. T. Lucrări mai importante: Das Ende des Iüdischen Staatswesens und die Entsthehung des Christentums, 1888; Neutestt. Zeitgeschichte, 1895, ed. II, 1906; Christus, 1907; ed. III, în 1922.

Asupra lui Dobschütz să se urmărească referatul ce am scris despre ultima lui carte, care va apărea aici.

-0-

CU PRILEJUL călătoriei sale la Roma, pentru semnarea pactului de amiciţie italo-francez, Pierre Laval a fost primit în audienţă solemnă de Papa. Audienţa a durat 50 minute. Şi a decurs într'o atmosferă cordială. Papa, mare bibliofil (cândva, cardinalul Achile Ratti, cum se numea până în 1922, fusese şi bibliotecar la Milano), a primit din partea lui Laval, şi el bibliofil, două cărţi vechi de o valoare rară. Iar ministrul-oaspe, a căpătat în dar un rozariu de aur. Chestii... de protocol. Nu pentru ele scriem nota aceasta. Ci pentru faptul că Laval este primul ministru francez primit la Vatican, dela anul 1870 până azi.

-0-

INDEXUL cărţilor prohibite s'a îmbogăţit în ultimul an cu lucrările (acestea sub formula „opera omnia") celor doi filosofi idealişti italieni Benedetto Croce şi Giovanni Gentile. Apoi, cu scrierile profesorului german neopăgân E. Bergmann şi, se'nţelege, cu „Mytus"-ul lui Alfred Rosenberg. Acesta din urmă scrie aşa: Ich befinde mich auf dem Index in bester Gesellschaft (In Index mă simt în cea mai bună societate. Mythus etc. 55—56; pag. 18]. Cred şi eu!

-0-

O LIGĂ „a decenţei", întemeiată în Statele-Unite la îndemnul mai multor prelaţi rom.-cat., luptă cu succes împotriva filmelor imorale. Unul din mijloacele de luptă, e aşa numita „săptămână de boicot".

-0-

REVISTA berlineză Die Furche se ocupa de curând de cartea unui englez, prieten personal a lui Sadhu Sundar Singh (C. F. Andrews, Sadhu Sundar Singh, A personal memoir; London, Hodderand Stoughton, 1934) în care acesta combate ipoteza după care S. S. S. care era atât de simţitor faţă de prietenii săi, nu s'ar fi putut răbda, atâta vreme, să nu le dea vreun semn

de viaţă. Revista pomenită susţine a fi acesta ultimul cuvânt asupra marelui misionar dela ost. Un altul, l-am reprodus noi în Revista Teologică, Nov.-Dec. 1934.

LA 7 Martie a. c. a fost sărbătorit savantul dominican R. P. M. I. Lagrange care împlinea în acea zi 80 de ani. Iată un nume pe care-l rostim cu simpatie. Părintele dominican M. I. Lagrange e savantul în care se reazimă aproape toată activitatea teologiei rom.-cat. din ultima jumătate de veac pe tărâmul studiilor biblice, pentru cari a fost pe deoparte un neostenit cercetător, iar pe de altă parte un neîntrecut apologet. Pentru prima afirmaţie vorbesc uriaşele sale comentarii asupra Sf. Evanghelii şi a marilor epistole pauline, Romani şi Galateni (publicate în colecţia „Etudes bibliques" iniţiată de dânsul, la editura Lecoffre-Gabalda, Paris). In toate problemele ce s'au ridicat de teologi în această direcţie şi-a spus totdeauna cuvântul. Şi, l-a spus cu autoritate. In cearta modernistă a fost amestecat şi numele său. Un moment, suspectat. S'a văzut curând, că, pentru biserica sa, prestează alte servicii decât A. Loisy sau G. Tyrell. La 1892 întemeie pe lângă mănăstirea dominicană din Ierusalim Institutul de studii biblice al cărui director e până'n ziua de azi. Tot acolo scoate de 43 de ani „Revue Biblique", revista care, după părerea mea, e superioară oricărei alteia, germană sau franceză, în specialitatea aceasta. Toate opiniile nesdrăvane cari, mai ales în Germania, cresc ca ciupercile pe pământul studiilor biblice, sunt analizate acolo şi puse la punct într'un mod ce-ţi impune. Roadele muncii sale, exceptând punctele de vedere confesionale ce ne despart, stau tot atât de bine în mâinile unui ortodox ca şi'n cele ale unui coreligionar al său.

CELEBRUL teolog şi profesor al Universităţii din Berlin, D. Adolf Deissmann, odată cu începutul semestrului de vară, 1 Aprilie, a trecut la pensie. Mare ca savant şi cărturar, prof. Deissmann n'a fost mai puţin mare ca creştin şi om de acţiune. Lucrările sale (Bibelstudien, Neue Bibelstudien şi mai ales Licht von Osten, ed. 4, Tübingen, 1923) vădesc pe savant. Participarea sa la mişcarea ecumenică — conferinţa dela Stocholm îndeosebi, din ale cărei desbateri a alcătuit un volum copios — îl arată ca om de acţiune. Iar ca creştin... cine a citit cartea lui despre Sf. Apostol Pavel (Paulus; Tübingen, 1911; ed. II, 1925) debunăseamă şi-a spus: aceasta e scrisă de un adevărat creştin.

GR. T. MARCU